

30 DE ANI DE LA POGROMUL FASCIST DIN IAȘI

VAIET DE NEUITAT

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Vaiet prelung.

Ascultați-! Nu vă feriți de el, chiar dacă vă tulbură plăcerea vieții, chiar dacă vă îngheață singele în vine.

Veți ști înălțându-se gemetele muribunzilor care s-au prăbușit în curtea chesturii din Iași. El aduce, peste ani, crâmpie de rugă.

טובים היו חללי הרב מחללי רצח

„Mai bună a fost soarta cu acei care au murit prin sabie, decât cu acei pieriți prin foame” (Plingeri — 4.9). Cît de zguduitoare e adevărul pe care a adus-o „Duminica aceea” acestei cea dintii dintre nesfârșitele ieremiade ale calvarului nostru!

O! Cît de mult i-au invidiat pe cei care și-au dat sufletul pe străzile lașilor, uciși de gloanțe sau zdrobiți de loviturile paturilor de armă — ceilalți, acei care au pornit pe drumul spre moarte, ca pasageri ai celui mai înfrigorant dintre vehiculele inventate vreodată de Satana, acei îngrămădiți în „vagoanele morții!”

Ascultați! Ascultați vaietul care a zguduit zărilor, care a spintecat văzduhul. Oameni, oameni plămădiți din carne și sine și-au sfișiat pielea de pe dinșii, și-au smuls părul din cap și au scos, din mii și mii de pieturi, aceiași strigăt: era strigătul care cerea ceea ce Creatorul a dăruit oricăreia dintre ființele cărora le-a dat viață: „Apă!” „Aer!” Iată țipătul cumpltit, asupra căruia nu se poate așterne uitarea.

וגדול סאד חלליהם

ומה שניהם גדול? אמור אהב, כן אדם!

„Mare-i durerea și mare-i rușinea”.

„Spune, omule! Care dintre ele e mai mare?”

Să luăm aminte! Nici rănilor nu-și vor găsi tămăduire, nici rușinea nu va putea fi spălată, dacă am încerca să ne astupăm urechile la vaietul care a pornit prin lume, acum 30 de ani.

Vaietul acesta nu aduce cu sine קול תרושה accente de resemnare. Cele zece sau unsprezece mii — sau mai multe? — de ființe omenști al căror ultim cuvânt e a fost, nu s-au împăcat nici cu durerea, nici cu rușinea. צעקת ענוי. „Țipătul celor umiliți”, această zguduitoare definiție ce noi am dat-o celui din urmă suspin al martirilor, e departe de a fi o capitulare în fața nedreptății.

Străvechea comunitate evrească a lașilor și-a meritat pe deplin numele pe care și l-a cîștigat, peste mări și țări, oriunde se afla vreo așezare iudaică, numele de ירושאל „Comunitate mamă în Israel”. Amintim pe rabi Iacob Șlomo Ben Arovo, medicul curții domnești din Moldova, renumit filozof și cărturar iudaic pe care Iosef Șlomo del Medigo din Candia îl descrie în cartea sa de călătorii trăind în 1620 în mijlocul acestui patriarhal oraș.

Evocăm figura tragică, predestinată, parcă, să păstorească această comunitate, pe Nathan Hanover, care a ocupat scaunul rabinatului din Iași între 1660—1670 și a scris acele cutremurătoare elegii... Saarei Zion, care, de atunci începe, au fluturat pe buzele a nenumărați mucenici ai Torei.

Să curățăm împreună iarba de pe aceste pietre de mormint străvechi și vom silabisi inscripții evocatoare ale vieților unor mari învățați, care au păstorit aici acum trei, patru sau cinci veacuri. Să ne aplecăm asupra bătrinelor manuscrise și vom afla despre rabi Petahia din Lida, care se afla aici la începutul veacului al XVIII-lea, despre cel dintii Haham-Bașa al Moldovei, Rabi Bezalel Hacothen, fiul lui Rabi Naftule Frankfurter, între ai cărui descendenți direcți am și eu cinstea să mă număr.

Să pășim împreună în marea și istorica sinagogă ale cărei ziduri כותלי בית המדרש ירחיקו grăiesc mărturia vremurilor de demult, în care se mai află jețul aceluia care, pe drept cuvânt, a meritat numele care i-a slu-

jit drept titlu al cărții sale „Ohev Israel”, „Lubitor al lui Israel”, Rabi Avram Iosua Heshel (Apter Ruv) care a fost rabinul comunității din Iași pe la anul 1800.

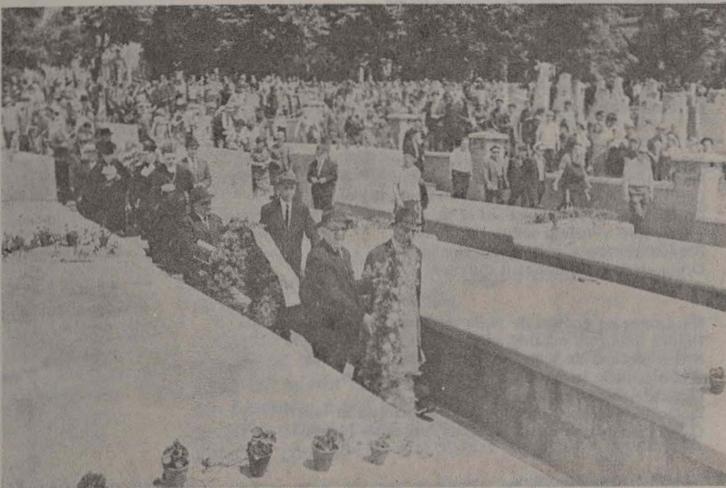
עיר Comunitate-mamă în Israel a fost Iași nu numai pentru viața sinagogală, dar și pentru cea a culturii laice iudaice, care și-a găsit aici, în acest oraș al culturii, poeziei și artei românești, un binecuvântat teren de dezvoltare. N-a fost oare aici leagănul teatrului idiș din întreaga lume? Nu ne întimpină oare la Iași umbra marelui Goldfaden, care în grădina „La pomul verde” a întemeiat aici prima scenă evrească? N-au trăit și creat aici Hilel Kahane, Baron Waldberg, dr. Iacob Niemirower, fostul Șef rabin al credincioșilor evrei din România, dr. Karpel Lippe, Steuerman-Rodion și alții alți străluciți exponenți ai gândirii și simțirii noastre?

E nesfârșită galeria acestor figuri evreiești care, în toate domeniile de activitate, în cultură ca și în artă, în știință ca și în meșteșuguri, în comerț ca și în industrie, au trăit în acest oraș iar energiile, talentele și capacitatea lor de muncă le-au închinat binelui comun.

Nobila ospitalitate ce caracterizează blîndul și duiosul popor român, a știut să îmbrățișeze cu dragoste această populație evrească harnică, devotată și loială care n-a preocupat nici un efort pentru fericirea colectivității. Au conviețuit laolaltă, secole de-a rîndul, aici ca și în altele alte orașe și țiguri moldovenești, români și evrei, înfrățiiți, în bucurii și în suferințe. Au plîns împreună în desele epoci de cotropire și înrobire, s-au bucurat laolaltă cînd apărea cite o rază de lumină pe orizontul acestei țări. Mișcările generoase de eliberare a poporului muncitor din cătușele împilării au născut în rîndurile lor, alături de cei mai buni fii ai poporului român și pe acei ai populației evreiești, care, fie în temnițe sau în lagăre, fie pe cîmpurile de luptă, au suferit, sîngerat sau au murit moarte de eroi pentru binele acestei țări. A cui memorie să evocăm din acest lung șir de eroi și martiri ai muncitorimii românești? Să-l amintim pe Max Wexler, pe doctorul Arovanu, pe doctorul Ghelerter?

Șema — ascultă! — e cuvîntul care ne cere să nu oboșim în lupta noastră pentru ca nici unul dintre călăii de ieri să nu rămînă nepedepsit, pentru ca primejdia de noi războaie să fie înlăturată. El ne cheamă să ne împletim efortul împreună cu acei care au smuls, în această țară, buruienia urii de rasă și care clădesc o viață fericită pentru toți fiii ei, fără deosebire de național-

(Continuare în pag. a VII-a)

Depunerea de coroane la mormintele victimelor pogromului de la Iași.

Solemnitatea de la cimitirul mozaic din Iași. — Pelerinaj la mormintele

comune ale martirilor din cimitirele de la Podul Iloaiei, Tg. Frumos. — Serviciul

divine de comemorare în toate sinagogile din țară

La cimitirul din Iași

Împlinirea a 30 de ani de la pogromul fascist de la Iași a fost comemorată într-o atmosferă de reculegere de către obștea noastră. Evocînd această pagină însîngerată, al unui trecut apăsător pentru totdeauna, credincioșii mozaici și-au exprimat în același timp satisfacția de a trăi astăzi ca cetățeni demni ai patriei socialiste, liberi și egali în drepturi cu toți fiii țării.

Comemorarea a avut loc în ziua de duminică 27 iunie, 4 Tamuz după calendarul ebraic. În cadrul serviciului divin de dîmîneață, în toate sinagogile din țară credincioșii au rostit rugăciunea de Kadiș întru pomenirea celor 11000 de martiri, victime ale pogromului din 1941.

Deosebit de impresionantă a fost comemorarea de la Iași, în care a ținut să ia parte Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, precum și ceilalți conducători ai Federației Comunităților Evreiești din România. Au fost de asemenea prezenți clerici și conducători ai comunităților din Moldova.

La mormintele comune de la Tîrgul Frumos și Podul Iloaiei

După serviciul divin — impresionant prin sobrietatea sa — oficiat la una din cele mai vechi sinagogi ieșene, Eminența Sa d. Șef rabin, însoțit de d. prim, rabin I. M. Marilus, de d. Emil Sechter, secretar general al FCE, Martin Băluș, vicepreședintele Comunității evreilor din București, dr. Simon Kaufman, președintele Comunității din Iași și de delegați ai celorlalte comunități au plecat la Tg. Frumos, spre a se reculege și a se ruga la mormintul comun unde și-au aflat odihnă veșnică 654 de bărbați și femei care au pierit în chinuri groaznice, în „Trenul morții”. După aceea, cortegiul s-a îndreptat spre Podul Iloaiei, unde se află mormîntul comun al altor 1200 de bărbați și femei, pieriți în aceleași împrejurări. Și aici, în fața monumentului înălțat prin grija Federației, au fost intonați psalmii 74 și 79 iar apoi rugăciunea de Kadiș, rostită într-un glas de toți cei prezenți.

La orele 11, cortegiul a pășit pe poarta cimitirului mozaic din Iași, unde sînt înhumate mii de cadavre, adunate de pe străzile orașului, în zilele de 29, 30 iunie și 1 iulie 1941. Credincioșii mozaici au venit în mare număr la această tristă solemnitate. Alături de ei au ținut să fie și numeroși cetățeni neevrei.

La ceremonie au ținut să fie prezenți reprezentanții celorlalte culte între care: P. S. episcop Irineu Suceveanu, vicarul Mitropoliei Moldovei; preot dr. Gașpar Bachmaer, rectorul institutului româno-catolic; Asadur A. Sadurian, președintele comunității armene; ș. a.

Au fost depuse coroane de flori din partea Consiliului popular județean Iași, Consiliului Municipal; Uniunii luptătorilor antifasciști; Uniunii județene de cooperarea meșteșugărești; Federației Comunităților Evreiești din R. S. România; Comunităților evreilor din București, Comunității evreilor din Iași etc.

Prim-cantorii W. Harnic și A. Jucovschi, acompaniați de corul templului coral din București, dirijat de maestrul A. Schwartz, au oficiat serviciul divin. D. prim rabin I. M. Marilus a intonat psalmul numărul 79.

A luat apoi cuvîntul d. dr. Simon Kaufman, președintele Comunității evreilor din Iași.

„În scurgerea sa implacabilă — a spus d-șă — timpul estompează de obicei faptele, atenuază simțămîntele. Nu însă și faptele care au răsunat în istorie, și surorile noastre, la mormîntul cărora am simțit nevoia să ne adunăm în această zi.

Au fost fapte neumane, străine de firea și felul de a fi al omului; de aceea ar fi neuman, nefiresc să fie date uitării. Datori sîntem să ținem minte acea vară fierbinte a anului 1941 cînd neomenia, silinicia, crima purtînd chipul fascismului, s-au dezlănțurit sălbatec pe aceste meleaguri, semăntînd jale, durere și moarte în căminele și sufletele noastre. Avem față de morții noștri datorita nu numai să-i comemorăm în fiecare an, ci să ținem minte aspra lecție a istoriei. Să ținem minte că fascismul, indiferent sub ce chip și în ce loc ar putea să reapară, reprezintă o primejdie de moarte pentru fiecare om care iubește viața, soarele, lumina. Pe planeta noastră, care devine din zi în zi mai mică, nu este, nu trebuie să fie loc pentru puterile nefaste ale întunericului, ale urii, ale violenței. Pentru ca lumea aceasta să fie a tuturor oamenilor, pentru ca fiecare om, indiferent de culoarea pielii, de limba sau de credința sa, să se bucure nestînjinit de lumina suavă a dimineții, de căldura fertilă a amiezii și de răcoarea binefăcătoare a searăii, este nevoie ca toți oamenii de omenie să-și dea mina, să fie uniți în voința de a trăi ca oameni.

În ce ne privește, în această zi, pe care apasă atîtea amintiri cumplite și atîtea vieți

(Continuare în pag. a VII-a)

Arthur Kolnik

La Paris a încetat din viață, la vârsta de 81 de ani, cunoscutul pictor și grafician Arthur Kolnik.

S-a născut la 4 mai 1890, în orașul Stanislawow. S-a simțit atras de pictură încă din liceu, deși pe vremea aceea încă nu vizitase nici un muzeu și nici nu avea cunoștință de regulile acestei arte. Părinții ar fi dorit ca fiul lor să devină medic, dat fiind că Arthur a preferat să urmeze cursurile Academiei de Artă din Cracovia.

Combatant în primul război mondial, cu gradul de ofițer, e rănit pe front și trimis la un spital din Viena, unde se deschide un nou capitol în viața artistului. După o perioadă de studii, Arthur Kolnik pictează în acest oraș primele sale pinze. Dar atmosfera vieții ca fiul lor să devină medic, dar tinerețea îi rămâne străină și în anul 1919 artistul pleacă în România, unde e atras de impetuoașă viață artistică și culturală a obștei evreiești. O mare parte a activității sale creatoare este indisolubil legată de România, unde Arthur Kolnik a legat prietenii strânse în mediul literar și artistic, între alții cu fabulistul Eliezer Steinberg, cu poezii Iacob Sternberg, Moise Altmann, Ițic Manger, dr. S. Bickel și alții. Aici a creat celebrele sale ilustrații (holtschnit) la fabulele lui Eliezer Steinberg, aici a realizat decorurile la spectacolele atît de originale montate de poetul-regisor Iacob Sternberg.

A umrat perioada new-yorkese și apoi cea pariziană a lui Arthur Kolnik, ambele pline de obstacole și dificultăți. A existat o perioadă, la începuturile seidenii sale la Paris, cînd artistul a fost nevoit să renunțe la pictură. La 41 de ani, Arthur Kolnik a fost nevoit să ia totul de la capăt, lucrînd ca desenator pentru o revistă de modă, spre a-și putea întreține soția și pe cei doi copii.

Treptat, arta sa se afirmă. Prima expoziție deschisă la Paris a fost un succes. În anul 1935 expune la Buenos Aires iar în 1937 la Londra, de fiecare dată cu deplin succes.

Războiul îl găsește la Paris. Trece prin mari primejdii, fiind deținut în mai multe lagăre naziste. După eliberare, credincios ideilor sale, artistul își reia activitatea artistică.

În anul 1962, la vârsta de 72 de ani, Arthur Kolnik prezintă într-una din marile săli pariziene o amplă retrospectivă a creației sale. Specialiștii se exprimă elogiios despre arta sa, în care recunoscut influența lui Cezanne.

ARTHUR KOLNIK: Ilustrație la fabulele lui Eliezer Steinberg.

ENGELS CUNOȘTEA LIMBA EBRAICĂ

Se știe că Friedrich Engels stăpînea la perfecție un mare număr de limbi, clasice și moderne. Mai puțin cunoscut e faptul că printre ele se număra și limba ebraică. Acest lucru reiese din memoriile lui Ivo Kahane, fostul redactor al ziarului muncitoresc în limba idiş „Forverts” din New-York. Într-o convorbire pe care a avut-o, în anul 1891, cu Engels, acesta i-a spus la un moment dat: „Cunosc și limba ebraică”.

De altfel, Engels înțelegea și limba idiş, pe care o auzea în cercurile muncitorilor evrei imigranți la Londra.

OGLINDA UNUI POPOR

Antologia poeziei idiş în limba franceză

În cunoscuta editură pariziană „Gallimard”, a apărut, pentru prima oară în limba franceză, cu titlul „Oglinda unui popor”, o antologie a poeziei idiş.

Alese, traduse și prezentate de Charles Dobzynski, îl însuși poet de limbă franceză, florilegiul cuprinde 84 de autori cu respectiva notă biografică și bibliografică, însumînd creația lirică din 1870 pînă în 1970, perioadă de amplă revelație a poeziei idiş: poezie scrisă în țările tuturor continentelor pe unde evreii au fost risipiți, exprimă gîndire poetică, sensibilitate și încredere.

Prin aceasta, poezia în limba idiş prezintă una din cele mai deosebite caracteristici de ubicitate și de universalitate, pe cît de paralelă, pe atît de identică, așa cum ne spune în ampla prefață a cărții, Dobzynski.

Bineînțeles că și evreii din România sînt prezenți cu valorile create de ei aici. Ițic Manger, fabulistul Eliezer Steinberg, Iacob Sternberg, se înscriu, prestigios, în patrimoniul acestei poezii.

Spre a face cît de cît cunoscută cetitorilor noștri interesanța creației, voi recurge, parafrazînd și reproducînd, la studiul introductiv al tîlmăcitorului.

„Cuvinte ale limbii materne — mărturie este el — țesute din semne necunoscute, din melancolice ritmuri, din peisaje sleite din ținuturi care nu mai erau decît legende. Prin aceste cuvinte s-a născut pentru mine poezia, în ființa ei cea mai umilă și cea mai cotidiană, cu ointecel populare idiş cu care a fost legănată copilăria mea, precum și cu o tainică muzică, întreaga mea viață, obsedîndu-mă fiindcă ele erau lanțul care mă lega de originea mea, într-o istorie indivizibilă și împotmolită. Deși trăind în afara ei prin gîndire, cultură și practică jurnalieră, nu am fost un exilat de această limbă, ea depunînd în străfundul meu, forța și fermentul vîrstelor. Limbă a disperării și limbă a perenității unui popor. Limbă a micilor meșteșuguri și de aspre sacrificii. De munci tenebroase și de luptă împotriva obscurantismului, mizeriei, opresiunii. Limba ghetoului și a libertății, deschizîndu-se universului, bruscînd opreliștea provincialismelor, a particularismului, spre a deveni limba poeziei, dobîndîndu-și bogăția sa, ductibilitatea sa, fabuloasele ei virtualități, dintr-o continuă fuziune de elemente dispartate, de tradiții și inventivitate, care au contribuit la metamorfoza sa.

Ea, poezia idiş, a fecundat și continuă să fecundeze cultura, fiind una din manifestările cele mai autentice. La confluența unei tradiții milenare, în care se alinază, într-o magnifică prezență, profeții, psalmii, Kabala și Midraș, maestrul epocii de aur din peri-

oada spaniolă Ibn Ezra, Ibn Gabirol, Yehuda Halevy și succesorii lor, deoarece cele două dialecte sînt gemene și mulți poeți, între care și Bialik, au scris în ambele limbi, poezia idiş, așa cum am spus, își afirmă frumusețea sa durabilă, originalitatea sa, dinamica sa expresivă, clanul ei spre viață, un optimism tenace și un umor robust, ceea ce i-a dat posibilitatea, nu numai de a exista, ci de a supraviețui și de a da lumii o poezie activă, multiplă, plină de sensuri și rezonanțe”.

A parcurs și a investigat toate expresiile poeziei noi — de la realism pînă la supra-realism, varietatea de genuri și de inovații a cuvîntului, spre a-i da conținutul contemporanității. Mutații în care se dezvoltă toate stilurile și toate școlile. Mai mult: distanța care separă, de pîldă, pe un Villon și Baudelaire e aproape practic abolită între un Manger și un Levik, și se întîmplă ca opera anumitor poeți idiş să fie prin ea însăși o comprimare a lungului drum al scrisului liric.

Stabîndu-se și dezvoltîndu-se, pornind din mai multe părți, după capriciile dinamice artistice și ideologice care presupune un asemenea polcentrism, poezia idiş oferă un impresionant tablou al evoluției însuși a modului de a trăi, a modului de a gîndi și a sensibilității milioanelor de evrei ai secolului XX. Astfel, ea este în același timp o confesiune, o privire colectivă și o mărturie istorică de o necontestată valoare. Citez textual: „Fie că se situează pe linia profeților ca Bialik sau Katzenelson, a a celor care au resimțit cel mai mult injuriile insuportabile făcute omului, relevîndu-l pe lanus-ul rasismului sub cele mai feroce forme ale lui, încunajîndu-și frații de a nu ceda în fața terorii și de a relua facla Macabeilor. Fie că sînt, ca Manger, continuatorii melodici ai trubadurilor și ai lui „Brodersinger”, ca Alpern, Levik, Ravitch, de mari vizionari ai lumii; fie că sînt asemenea lui Kulbak și Marchis; lirici linoșiși și patetici ca Sutzever și Iacob Sternberg, sau arhitecți și inventori ca Minkoff și Gladstein — poezii idiş sînt întotdeauna și peste tot martorii. Martori a căror neliniște, vehemență, exigență, revendicarea justiției și a adevărului, ne cuprind profund pe noi, care, dîtădată, ignorăm sentimentele și atitudinile fundamentale ale unui alt popor, cînd el este minoritar și cînd limba lui nu ne interesează”.

Entuziasmul meu și admirația pentru creația poetică, m-au îndemnat să scriu aceste câteva rînduri, folosind, așa cum am spus, în parafrază și citate, prezentarea lui Charles Dobzynski.

ȘTEFAN ROLL

I.L. Peret

Nu crede că lumea...

Nu crede lumea că ar fi un han — clădit
Spre a-ți croi drumul tău, cu gheara și cu pumnul —
Către ospățul, unde se bea și se infulecă, în timp ce,
Ceilalți privesc de departe cu ochii istoviți.
Famelici, inghițîndu-și scuipatul, chircîndu-și
Stomacul leșinat de foame.
Nu, lumea nu poate fi crezută că ar fi un han.

Nu crede că lumea ar fi o bursă — făcută
Ca cel Atotputernic să negocieze cu cel neputincios
Spre a codoși necinstea felelor sărace,
Femeilor, laptele lor matern; bărbaților
Măduva oaselor lor, zîmbetul copiilor —
Rarefiate chipuri de ceară.
Nu crede că lumea ar fi o bursă.

Nu crede că lumea ar fi o junglă — crescută
Pentru lupi, vulpi, prădăciuni și înșelătorii.
Cerul — o perdea, pusă ca D-zeu să nu vadă nimic.
Ceața, ca nimeni de după zid să nu străpunga cu privirea.
Vîntul, spre a' înăbuși sălbătecele țipete,
Pămîntul, spre a uca sîngele celor inocenți.
O, nu crede că lumea ar fi o junglă.

Nu. Lumea nu e cîiuși de puțin un han, o bursă sau o junglă
Fiindcă totul este măsurat, cîntărit.
Nici o picătură de sînge, nici un plîns nu se șterge
Nici o scintee în vreun ochi nu moare în zadar.
Plîsetele devin fluvii, și fluvii mare
Prefăcînd în deluvii marea, prefăcînd scinteia în tunet
O, nu crede că nu există judecător, nu există judecată.

Adaptare de Ștefan Roll
după tîlmăcirea lui Gh. Dobzynski

LA PORȚILE DE FIER

La Porțile de Fier a fost realizată operația de lansare în lăcașul său a rotorului turbinei ultimului din cele șase hidroagregate componente ale centralei electrice. Realizat de către uzina constructoare de mașini Reșița, în colaborare cu uzina de mașini grele București, rotorul a fost asamblat într-o perioadă mult mai scurtă decît cele precedente.

Lucrările de montaj se desfășoară într-un ritm intens și la celelalte ansamble componente ale acestui ultim agregat energetic de pe malul românesc al Dunării.

COMBINATUL DE CELULOZĂ ȘI HIRTIE DE LA DEJ

La Combinatul de celuloză și hirtie de la Dej, unitate intrată în funcțiune în cursul cincinalului precedent, se desfășoară lucrări de investiții, care vor dubla capacitatea de producție a celulozei.

În acest scop se află în construcție o nouă linie tehnologică ce se caracterizează printr-un grad mai înalt de tehnicitate.

VALORIFICAREA SUPERIOARĂ A LEMNULUI

În noua zonă industrială a orașului Oradea se ridică o clădire modernă și impunătoare: fabrica de mobilă „Alfa”, unitate a Combinatului de exploatare și industrializare a lemnului. Tot aici se află o sală de expoziție destinată prezentării produselor. Aproape întreaga mobilă produsă aici este concepută și proiectată în fabrică.

Produsele combinatului sînt tot mai solicitate la export. Circa o treime din producția ce va fi realizată în acest an va fi destinată exportului. Numai în primul trimestru al acestui an s-a exportat de 3 ori mai multă mobilă decît în tot cursul anului trecut. Produsele combinatului sînt tot mai solicitate în Anglia, Belgia, Italia, Ungaria, Franța, Elveția, Polonia, U.R.S.S., Suedia, Brazilia și în alte țări.

UZINELE TEXTILE „MOLDOVA”

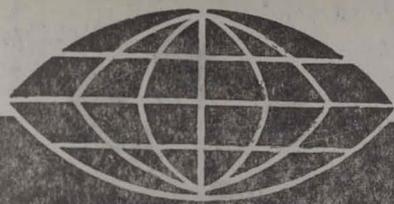
La uzinele textile „Moldova” din Botoșani a intrat în funcțiune o nouă capacitate de producție: linia de finisare a țesăturilor de fire poliesterice. Noua capacitate va furniza anual milioane de metri pătrați de țesături din poliesteri în amestec cu bumbac sau cu celofibră, sporînd prin aceasta substanțial gradul de diversificare a produselor cunoscutei unități industriale botoșănene.

Noua capacitate se compune din 4 mari instalații de mare productivitate, dispunînd de un înalt grad automatizare a operațiilor.

INSTALAȚII AUTOMATE PENTRU SPĂLAREA AUTOBUZELOR

Printre produsele realizate recent la întreprinderea de industrie locală „Metalchim” din Brașov se numără și instalația-tunel pentru spălarea autobuzelor și troleibuzelor. Prin acest procedeu, durata spălării unui autobuz sau troleibuz este de numai 10 minute față de circa o oră cît durează spălarea manuală.

Concepția constructivă, relativ simplă, ca și calitatea execuției, fac ca noua instalație să funcționeze în condiții ireproșabile.

meridione

Evreii din India

Populația evreiască din India se compune din trei grupe: Bnei Israel, evreii din Cochinchina și cei originari din Bagdad.

Cea mai numeroasă este gruparea Bnei Israel care numără 14.000 suflete. Ca înfățișare, ei se aseamănă cu populația în mijlocul căreia trăiesc: culoarea pielii lor variază de la castaniu deschis la castaniu foarte închis. Limba lor maternă este marati, dar foarte mulți vorbesc și engleza. Două treimi dintre ei trăiesc la Bombay.

Ei afirmă că strămoșii lor descind din acea parte a populației Țării sfinte care a scăpat de deportare, dar care ulterior, din cauza persecuțiilor din timpul lui Antiochus Epiphanus, au pornit, pe un drum cunoscut în acele timpuri, spre India. Această teză o susține, între alții, H. S. Kehimkar, un membru al acestei comunități, în cartea sa „Istoria comunității Bnei Israel din India”.

Tradiția spune că vaporul cu noii sosiți a naufragiat undeva pe coasta de vest a Indiei, nu departe de locul unde se află azi Bombay și că nu au supraviețuit decât șapte familii, ai căror descendenți sînt Bnei Israelii de azi.

A doua grupă este formată din evrei originari din Bagdad, cît și din Aden, Afganistan și Iran. Ei locuiesc la Bombay, Calcutta și Poona și sînt în număr de aproximativ 4.000. Au pielea de culoare mai deschisă.

Evreii din Cochinchina, de pe coasta de sud-vest a Indiei, sînt mai puțin numeroși (1.500). Despre instalarea lor în această regiune există diferite versiuni. După unele surse, primii sosiți făceau parte din flota comercială a regelui Șlomo, care aducea de aici fildeș, maimuțe și fazani. După alte surse, primii sosiți erau descendenții iudeilor luați în captivitate de asirieni, după altele, ai celor duși în Babilonia. Evreii din Cochinchina afirmă că cu secole în urmă, strămoșii lor au constituit un principat independent în Cranganore, condus de un prinț al lor și există un document, gravat în aramă, care atestă că rajahul din Malabar a acordat principatului de Anjuvanam unui anume Josef Raban.

Vestitul călător din evul mediu, Benjamin de Tudela, care a vizitat aceste locuri prin 1167, arăta că evreii de aici cunosc legile lui Moșe și pe profeți și — în mai mică măsură — Talmudul și Halaha. Alt ilustru explorator, Marco Polo arătase că populația din Malabar „este idolatră, dar se află acolo și unii creștini și evrei”. Moses Pereira de Paiva, care a vizitat Cochinchina în anul 1686, afirma că evreii au venit aici prin secolul al IV-lea e.n., după ce au peregrinat prin diferite locuri — după distrugerea templului de către Titus — și că ar fi adus cu ei două trimbițe de argint, avînd gravate pe ele numele înefabil al lui D-zeu.

Dintru început, ocupația principală a noilor sosiți a fost presatul uleiului. Populația locală i-a și denumit „Sanvar teli”, adică storcători de ulei de simbață, pentru că în această zi nu lucrau. În localitatea Konkana, unde și azi există evrei producători de ulei, există tradiția ca simbața să nu se cumpere ulei. Cu timpul, mulți membrii ai comunității Bnei Israel au abandonat această ocupație, trecînd în agricultură și diferite meserii. Unii au reușit să ocupe poziții importante în administrația locală, în marină și în armată.

Comunitatea Bnei Israel este la rîndul ei împărțită în două: Gora (albă) și Kala (negră). Această împărțire nu corespunde în realitate culorii membrilor grupului respectiv, ci are mai curînd un caracter de castă. Bnei Israel Gora se consideră descendenți ai celor șapte perechi care au naufragiat la Konkana. Sinagogile lor sînt comune.

Serviciul divin din sinagogă, ca și oficiul de jude religios este îndeplinit de Kaji, care se bucură de onoruri speciale în cadrul comunității iar la diferite mese festive primește, ca semn de deosebită cinstită, porție dublă.

Tradiția arată că instiluția Kaji a fost introdusă la evreii indieni de un coreligionar, David Rahabi, venit aici — după unii acum o mie de ani, după alții acum 500 de ani — din Mișraim. Aceasta se deduce după numele de Rahabi, cu care în psalmul 87, versetul al 4-lea, este indicat Mișraim. Se spune că David Rahabi, voind să se convingă de faptul că Bnei Israel sînt într-adevăr descendenții vechilor evrei, a dat femeilor să gătească diferite feluri de pești; acestea au dat imediat la o parte soiurile interzise, spunînd că niciodată nu au consumat peșii care nu au solzi și aripioare.

Membrii comunității susțin că ritualul practicat în lunga lor izolare este asemănător cu cel care a existat în Țara sfîntă pînă în anul 175 i.e.n. și de aceea au ignorat Hanuca și cele patru posturi de doliu, introduse după această dată. Ei respectă Șabatul, o parte din sărbători, alimentația rituală și circumcizia. De asemenea recită rugăciunea Șema la orice ocazie — ca circumcizii, căsătorii, înmormîntări etc. Căsătoriile mixte nu sînt bine privite.

Afirmția că din cauza totalei lor izolări au uitat limba ebraică nu pare exactă. În cimitirul evreiesc din Konkana există o piatră funerară cu o inscripție ebraică, datînd din 1715.

Pătrunderea în sînul comunității Bnei Israel a unor evrei din Cochinchina, precum și a unora provenind din Bagdad, mai buni cunosători ai practicilor religioase, a adus o înviore a vieții religioase; cărți specifice evreiești au fost traduse în limba maternă, marati; au fost publicate lucrări despre principiile și practicile iudaice; s-au construit sinagogi și case de rugăciuni. Pe lîngă prima sinagogă, construită la Bombay în 1796, s-au mai construit încă trei sinagogi și două case de rugăciuni. Deși unii membri ai comunității vin să se roage la sinagogă doar de sărbători, totuși viața comunității se axează în jurul sinagogii. Aici se află birourile comunității, aici se celebrează cununile, circumciziile etc.

Evreii așa zisi „din Bagdad” au ca limbă maternă engleza, în timp ce Bnei Israel au ca limbă maternă limba indigenă marati. Aceștia din urmă cunosc mai puțin ritualul și nu au descendenți ai lui Aaron, de aceea în zile de sărbătoare invită evrei din Bagdad să officieze „Răscumpărarea primului născut” și să officieze Birkat Kohanim (binecuvîntarea preotului). În schimb, profesiunea de învățător este mai rară la cei din Bagdad, astfel că apelează pentru aceasta la evreii Bnei Israel.

Evreii din Cochinchina, care constituie un grup aparte, au avut de suferit în trecut de pe urma puterilor colonialiste care s-au înfrîntat pentru a cucerii această parte a Indiei.

CĂTRE CITITORI,

Nu uitați să reînnoiți abonamentul pe semestrul II al anului în curs, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului pînă la 31 decembrie 1971 este de 12 lei. Cititorii din capitală pot achita această sumă la casieria F.C.E. din str. Sf. Vineri nr. 9; cititorii din provincie o pot face la comunitatea din orașul respectiv sau prin mandat poștal, pe adresa: F.C.E., Sf. Vineri 9, cont B.N.R. 49.8.01.000, Sectorul 4, București.

O SINAGOGĂ CELEBRĂ

În vechiul cartier evreiesc din Ierusalim au fost restaurate patru sinagogi, legate între ele atît din punct de vedere arhitectonic, cît și istoric.

Una dintre ele, sinagoga lui Rabi Iohanen ben Zakai se crede că a fost clădită pe locul în care în primul secol al erei noastre se afla ieșiva condusă de acesta. Se spune că exista un pasaj subteran pe care ilustrul talmudist îl folosea pentru a se duce de la ieșiva la templu. Această sinagogă este considerată drept o raritate arhitectonică, fiind în parte construită sub nivelul solului, pentru a nu întrecă în înălțime alte lăcașuri de cult. Această ciudățenie arhitecturală, care împăca dispozițiile acelor vremi cu dorința de a realiza o sinagogă impunătoare a fost considerată de credincioșii ca simbolizînd chemarea psalmistului: „Din adîncuri te chem, Doamne!”.

Într-o scrisoare adresată în 1513 de Albuquerque regelui Portugaliei, acesta cere permisiunea să extermine pe evreii de origine portugheză și castiliană care se găseau la Malabar. Mai tîrziu, un oficiu al inchiziției s-a instalat la Goa, astfel că evreii de acolo s-au refugiat la Cochinchina.

Căpitanii vaselor care făceau legătura între acest ținut, devenit între timp colonie olandeză, și metropolă, au informat comunitatea evreiască din Amsterdam despre coreligionarii lor din Cochinchina și au stabilit contactul între ei, aducîndu-le literatură religioasă. Și astăzi încă, ziua de 15 Av, cînd primele Biblii au sosit la Cochinchina, este considerată ca o semisărbătoare. Mai tîrziu, în 1686, comunitatea din Amsterdam a trimis o expediție, condusă de Moses Pereira de Paiva, să cerceteze condițiile de viață ale evreilor din Cochinchina.

Comunitatea evreilor din Cochinchina, deși puțin numeroasă, se împarte la rîndul ei în trei grupuri — evreii albi, evreii negri și meșurarii.

Sinagogile acestora se deosebesc de cele obișnuite prin faptul că galeria pentru femei nu este pe trei părți, ci numai în fund cu fața la altar. În fața galeriei se află un podium, la care duce o scară din interiorul sinagogii. Pe podium se află un pupitrul la care officiantul citește Tora. Se pare că această arhitectură este unică în lume, lucru de care evreii din Cochinchina sînt foarte mîndri.

Viața de fiecare zi a evreilor din timpurile biblice

În editura Hachette din Paris a apărut de curînd cartea cu titlul de mai sus, a scriitorului André Chouraqui. Reproducem cronica acestei cărți, apărută sub semnătura lui Jacques Derogy în revista „L'Express”:

Între anul 1031 i.e.n., cînd evreii, reuniți în apropierea Ierihonului și-au ales primul rege și anul 586, cînd Nebucodonosor, regele Babilonului a distrus primul templu din Ierusalim, o puternică efervescentă politică a zguduit Țara sfîntă. Domnia de 445 de ani a regilor și profeților pune bazele și anunță o civilizație nouă, care a contestat și a transformat fundamentul lumii antice. Cîteva zeci de scriitori au redactat atunci majoritatea celor 39 de cărți.

Această perioadă agitată, a cărei fecunditate a permis înflorirea a trei mari curente monoteiste, este descrisă în ultima carte a lui André Chouraqui, apărută în colecția „La vie quotidienne” a editurii Hachette.

Originar din Oran, a fost magistrat la Alger, azi consilier municipal la Ierusalim, Chouraqui a activat rînd pe rînd ca jurist, poet, istoric, sociolog, eseist și traducător, făcînd cunoscute publicului de limbă franceză marile monumente ale culturii ebraice.

Datorită recentelor progrese făcute în domeniul arheologic și biblic, autorul ne invită la o lectură concretă a Bibliei, la descoperirea realităților care au permis și au favorizat mesajul profeților.

La citirea Bibliei, în fața ochilor noștri se deslășoară, ca într-un film, aspectele vieții cotidiene a regilor, prinților, notabililor, profeților, a oamanilor din popor. Profeții estompează perspectiva prozaică a vieții, aducînd pe primul plan ceea ce este etern. Și pentru că au dorit atît de frenetic să vadă totul prin prizma lui D-zeu, al cărui nume este înefabil, ca un reflex al cerului, cele mai mărunte realități ale vieții lor au scăpat naufragiului timpului. În legile și recităriile sale Biblia nu neglijează nimic: nici prețul unei căruțe sau al unui cal în epoca lui Șlomo, nici intrigile de la curte și din harremuri, nici felul de a lupta în război, nici definiția păcii.

Ideea centrală a cărții lui Chouraqui este că istoria fiilor lui Israel, sub toate aspectele sale se încadrează în prefigurarea microcosmică a aventurii umane. Pe fondul comun al civilizațiilor din orientul apropiat a apărut un mesaj original.

Ecouri la articolul „Eroii se află printre noi“

Am evocat în numărul 251 al revistei noastre, la treizeci de ani de când s-a produs, umana atitudine a doamnei Viorica Agarici, fosta președintă a filialei Crucii Roșii din Roman. Faptul a stîrnit interes în rândurile cititorilor noștri. Mulți ne-au scris, ne-au telefonat. Unii au elogiato, alții au relatat și alte curajoase luări de atitudine în timpul războiului.

„AM TRĂIT ACELE ZILE“

Iată ce ne scrie doamna Lidia Șaim, funcționară din București:

„Am citit articolul despre extraordinara faptă a d-nei Viorica Agarici. Sînt în măsură să apreciez mai mult ca oricine evenimentul descris. Am trăit în lași în zilele monstruosului pogrom, am văzut cu ochii mei de fetiță de 10 ani bestialitatea dezlănțuită. Doi frați mi-au murit în cumplitul „tren al morții“... Iată de ce tîm să aduc, prin intermediul ziarului Dv., admirația mea pentru cea care pe drept cuvînt este supranumită în articolul amintit „monument viu al omeniei“... Cînd lașiitatea îneca cea mai slabă pornite de generozitate, cînd cruzimea te făcea să te simți ca într-o junglă în care supraviețuia cel mai tare (în sensul cel mai abject al cuvîntului), auz de nemaipomenitului curaj al unei femei. Probabil că fiecare epocă își creează sfintele ei. Vă rog călduros, transmiteți-i din partea mea multă fericire alături de familia doamnei sale și asigurați-o de stima și admirația mea“.

ONOARE ȚĂRI LOR !

De peste hotare ne scrie domnul Henry Marcus (Ierusalim, 12 Hoveve-Gion):

„...Nu păstrez colecția revistei Dv. deoarece trec mai departe altor cititori de expresie română, exemplarele primite, dar păstrez de un an de zile numărul în care descrieți pe plutonierul Dumitru Prîsăcaru. Am scris atunci Eminenței Sale dr. Moses Rosen dacă n-ar fi cazul ca în Alea Dreptărilor de pe Colina Amintirii, unde se află Yad Vașem (Instituția holocaustului) să figureze alături de omenii de bine și curaj sufletesc din țările crotopite de hitlerişti și numele lui Prîsăcaru... Cîntind acum cazul de curaj și omenie al Doamnei Agarici, mă gîndesc dacă n-ar fi cazul de a onora aceste două nume prin pomii sădiți de mina lor pe alea de pe Colina Amintirii; laolaltă cu toate celelalte țări civilizate menționate pe placa fiecărui pom, cele două nume ar onora și țara lor“.

„MAI CUNOAȘTEM DIN ISTORIE ASEMENEA FIGURI!“

Domnul Kelemen Gheorghe din Cluj (bd. Lenin 75) se adresează direct doamnei Agarici:

„Scumpa noastră bunicuță, ne sînteți tare dragă și veți fi dragă deapănarea tuturor omenilor de bună credință. Orașul Roman are cu ce să se mîndrească. Indchid ochii împăienjenți de emoție, după ce am aflat de fapta Dv., cum ați salvat de la o moarte groaznică atîția oameni nevinovați, și cu greu pot să mă stăpînesc, să pot raționa oarecum mai limpede. Mă întreb de unde și ce v-a dat acest curaj? Ați înfruntat baionetele întinse spre Dv., ați văzut numai țelul, salvarea celor chinuți!“

„Mai știu un caz care merită să fie cunoscut: în județul Maramureș se întinde molcom, în lungul rîului Vișeu, comuna Leordina. O dată noaptea, în toiu, deportanților din Transilvania, cineva a bătut ușurel în geamul unui țaran român, muncitor în pădure, lemnar iscusit și respectat. Erau doi tineri evrei care au reușit să evadeze din coloana ce mărșăluia spre gară și apoi spre nimicire. Au cerut ajutor și l-au primit prompt. Țaranul i-a ascuns în pădure, i-a aprovizionat gratuit cu hrană. Știa ce riscă acest țaran dar a riscat! Multă vreme după aceea, în urmă cu doi-trei ani, au venit acești feciori, scăpați teferi, toamă din Is-

rael, să-i mulțumească încă odată omului din Leordina pentru tot ce a făcut și a riscat. A fost invitat să facă o călătorie, o vizită la ei, lucru ce l-a și făcut“.

„Mai cunoaștem din istorie figuri de fete și femei care au stat în fruntea bănțușilor chiar, în lupta pentru libertate și dreptate. Și ce-i mai interesant, toamă istoria României are asemenea cazuri. Deci cu Dv., scumpa noastră bunicuță, istoria se repetă, dar într-un chip strălucit! Cînd articolul din „Revista culturii mozaic“, am avut puternice emoții. Atît timp cît inima noastră va bate, nu ne este permis să vă uităm! Să ne trăiți foarte mult!“

AU FOST ȘI ATUNCI OAMENI !

Acestea și alte și alte fapte atestă pe deplin că și atunci au fost oameni. Dacă, în ce privește întîmplările de la lași, cel mai elocvent exemplu de omenie este cel al doamnei Agarici, el n-a fost singurul. Se pot cita și alte nume de oameni, cu funcții mai înalte sau mai mărunte sau cu simpla funcție de om, care și-au manifestat dezaprobarea față de orori, nu prin vorbe. Generalii Carlaonț, Stavrescu și Pirulescu, colonelul Chirilovici, chestorul militar al orașului lași, personalul comisariatului 2 Nicolina (comisar-șef Șuvei, comisar Mircescu, subcomisar Coniță) au încercat și în bună măsură au reușit să amelioreze situația evreilor în acele zile, să limiteze numărul victimelor, să-i salveze pe unii. Se poate chiar scrie o istorie pozitivă a tragediei de la lași ca și a celorlalte tragedii din acele vremuri.

Am avut prilejul să umărăm, la vremea lor, dezbaterile proceselor în care au fost judecați criminalii de război. Aceste procese, pe lângă rolul ce l-au avut de a-i pune la întuneric pe cei care au acoperit omenirea de rușine, au dat și fericitul prilej de a-i scoate la lumină pe acei eroi anonimi care au izbutit să rămînă oameni, în zilele în care neomenia părea că s-a instalat pentru todeauna pe glob.

Dacă în vremuri normale omenia este ceva atît de firesc încît ar fi deplasat s-o elogiem, în anii de groază a fi om era un act de curaj de care au dat dovadă și unii din cei ce dețineau oarecare autoritate, ca și unii din mărșălușii executanți.

În timpul depozitiilor unui martor al acuzării, Friederich Scherzer, fost deportat, după ce a arătat oronile săvîrșite de o serie de acuzați, a insistat să i se dea voie să arate și reversul medaliei. Și a povestit felul omnesc în care soldatul Dumitru Gal și-a făcut datoria față de deținuții politici și față de deportații evrei. I s-au oferit bani pentru aceasta dar soldatul a refuzat indignat! „Soldatul Dumitru Gal este frate cu Soldatul necunoscut. Nimeni nu-l cunoaște, îl spun aici ca să-l cunoască toată țara!“ a terminat martorul.

La unul din aceste procese am cunoscut pe locotenentul Gh. Petrescu. Acesta, după chiar dovezile tribunalului, a fost o adevărată binefacere pentru deportați.

Mai toate procesele criminalilor de război au scos la iveală și asemenea oameni: ofițeri, soldați, țărani. Au fost numeroși cei care au dovedit că în anii de dictatură fascistă, poporul nu s-a solidarizat cu bestialii. Chiar cei care au primit ordine, au știut să le ocolească, dacă au vrut.

Iar în ce privește ordinele superioare la adăpostul cărora se puneau toți acuzații, să ne amintim de răspunsul scris pe care Gașpard de Montmorin, guvernatorul provinciei Auvergne, l-a dat odinioară lui Canol al IX-lea, cu prilejul masacrului din noaptea Sfîntului Bartolomeu:

„Sire, am primit poruncă din partea majestații voastre să ucid toți protestanții din provincia mea. Respect prea mult pe majestatea voastră ca să nu cred că ordinul primit este fals; dar — ceea ce n-ar îngădui D-zeu — dacă ordinul într-adevăr a pornit de la majestatea voastră, vă respect prea mult ca să vă ascult“.

M. M.

Rav Ay — gaon

Cînd rav Ay a fost numit gaon în locul tatălui său, rav Sarira, era deja iubit și stimat de către întreaga obște, care vedea în el un erudit al Torei.

Rav Ay a exercitat o mare influență asupra generației sale de evrei din toate răspîndirile, încît despre el s-a spus că a împrăștiat învățătura Torei în mai mare măsură decît toți ceilalți gaoni.

El a dat sute de response în chestiuni religioase ce i-au fost adresate din toate țările răspîndirii. Aceste response aveau autoritate de lege pentru toate obștile — din Persia și Arabia, din Spania și Franța.

Rav Ay a murit după ce a păstorit

timp de 40 de ani obștea avînd aproape vîrsta de o sută de ani.

După moartea lui rav Ay, Babilonul a încetat de a fi centrul spiritual al iudaismului, conducătorii de academie ce i-au urmat neavînd mare influență asupra celorlalte comunități. În amintirea poporului rav Ay a rămas ultimul dintre gaoni.

După moartea lui rav Ay înțelepții Torei din Spania și Franța au continuat opera gaonilor din Babilon, ce se încheie.

BRIT IVRIT OLAMIT

Citiți în pagina 12-a textul în limba ebraică.

Temple și sinagogi din România

TEMPUL DEPORTAȚILOR din Cluj

POVEȘTEA CELOR TREI PRIETENI

(Studiu de folclor)

de MOSES GASTER

Nu se poate stabili cu precizie data cînd a fost scrisă această carte. După părerea mea, ea aparține secolului al III-lea sau celui de al IV-lea al erei noastre, deci cu cîteva sute de ani înaintea lui Damaschin. Prin urmare, autorul cărții evreiești n-a putut să impună ceva din cartea grecească sau dintr-un text indian. Se știe foarte bine că pe vremea aceea evreii n-au tradus nici o carte din limba grecească în limba ebraică.

Iată conținutul pe scurt:

Un om avea trei prieteni: familia, averea și faptele bune. De cea dintîi se îngrijește, o iubeste; pe cea de a doua o iubeste mai mult decît orice pe lume, pe cînd la faptele bune mai că nici nu se gîndește. Se apropie ceasul morții. El roagă atunci pe prietenul cel mai scump, averea, să-l scape. Ea îi răspunde: ațuția în ceasul morții nu-i de nici un preț. Se roagă apoi la copii să-l scape, dar ei spun că foarte puțin pot face ca să-l ajute, mai ales cînd e vorba să treacă în lumea cealaltă. E în întoarcere atunci spre faptele bune și acestea îl mîngîie și-i spun: mergi înainte cu cinste și fără grije, căci oînd vei ajunge la scaunul dumnezeiesc, noi vom fi acolo înaintea ta și vom vorbi pentru tine de bine. (Cap. XXXIV).

Cu mici schimbări această poveste se găsește și în Varlaam și Iosaf. Aici nu este vorba despre moarte, ci omul acela care are trei prieteni e chemat la judecată de către împărat și îi e frică să înfrunte acolo urgia care crede că-l așteaptă. Atunci, prietenul cel mai scump, averea, nici nu vrea să știe de el, rămîne acolo unde a fost adunată și pe dînsul îl lasă în voia întîmplării. Copiii îl însoțesc pînă în pragul ușii palatului. Dar prietenul acela la care nu s-a mai gîndit și căruia i-a acordat doar puțină atenție, îl însoțește pînă la scaunul împăratului și acolo vorbește pentru dînsul și îl scapă de toată urgia. Așa e și omul cînd e chemat la judecată după moarte, banii adunați rămîn acasă grămădi; familia, copiii îl însoțesc numai pînă la groapă, pe cînd faptele bune nu-l părăsesc, ci-l însoțesc și în lumea cealaltă.

Grîmeiul de text pe care-l public este destul de cuprinzător, pentru a se vedea că avem aici de-a face într-adevăr cu această poveste de origine ebraică. Afară de Capitolule lui R. Eliezer, și laltur la Psalmi (pag. 853) și alte cărți omiletice, adică cazanii cuprind această poveste.

Cum a ajuns această poveste în literatura populară română? Istoria lui Varlaam și Iosaf a fost tradusă din slavonește în românește de Udriște Năsturel, pe la mijlocul secolului al XVII-lea. Printre o întîmplare ciudată, pe la 1883-84, am îndemnat pe unul dintre urmașii lui Năsturel, pe atunci simplu ofițer, să se ocupe de marea operă a strămoșului său. El s-a lăsat să fie povățuit de mine, a adunat manuscrise pe unde a găsit și acum oțiva ani a publicat istoria lui Varlaam și Iosaf în două recenzii. Cînd am aflat de publicarea cărții, i-am adus aminte de povata pe care i-am dat-o cu atîția ani înainte și îl imi trimise îndată un exemplar și o scrisoare de mulțumire.

Multe din parabolele acestui roman au intrat în învățăturile lui Neagoe Vodă, altele s-au păstrat într-un manuscris al meu de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, unele au devenit chiar povești populare, cum e Basmul celor trei hoți, care s-au omorît unul pe altul, publicat într-un număr din revistei Ion Creangă și acum adaug la cele însemnate mai sus și povestea de față.

Vedem aici strînsele legături ce există între literatura ebraică și cea universală; căci, din fericire, literatura populară nu cunoaște nici frontiere geografice, nici deosebiri de credință și de limbă, căci totul ce atinge

firea omenească, năzuințele ei și nădejdiile ei, fac parte din viața sufletescă a omenirii.

Umeează aici povestea, așa cum a fost copiată de mine:

„Unul din boiari avea odată trei prieteni mari, pe unul îl iubea și așa bine îl păzea, ca albul din ochiul său, ca inima în pieptul său. Numai pentru el era plin de dor și de amor — singura-i bucurie, singura-i veselie. Pentru el ar fi străbătut toate mările și alergat prin toate țările. La al doilea prieten prin vorbă și fapt, mai rar ca de cel dinții s-a apropiat, dar totuși arătase că nu îl depărtase, ci îi dădea sprijin și ajutor, mai mult decît îi era dator. Dar de cel de al treilea nici habar nu avea, lesne îl uita și zelu i se mișciora.

Cînd de odată norocul se schimbă, la altul se preumblă și pe omul bogat îl lăsă scăpat; cîntea-i, pierdută, ațuția slută și de la împăratul mare, unde avea trecere odinioară, cu totul alungat și dat afară. Astel nu-i rămăsese pentru ziua de mîine, nici măcar atît cît să-și cumpere o piine, și era silit să meargă la cerșit pe la prieteni buni, ce la dînsul ședeau zile și luni. Deci la întîlnii se duse și amar se plînsu, și din gură grăia și se vălta și ațuful cuvînta: „O! dragul meu, mult iubitul meu! tu știu cum te iubeam și te dragosteam, și chiar viața pentru tine dam; acu mi-a venit ceașur rău de la D-zeu, în care mă vei ajuta cu ațuția ta. Ferice de mine, că cu un prieten am nimerit așa bine, care e bun și militor și gata la ajutor, precum zice: haina aceea e mai bună, ce mai te păstrează, fratele acela e mai bun, cel mai bine te sprijină; și altul care zice: prietenul bun e o comoară ce nici apa nici focul nu o doboră.“

Iar poetul zice:

Nu vă încredințați aurului fugător,
Ci credeți numai celui fidel stătător.
El este paza și singur ajutor.
Căci aurul se pierde și el rămîne stătător.

Dar prietenul îi răspunde și zice: De dragostea ta nu mă mai pot bucura, și de iubirea ta, n-am ce să fac cu ea; căci nu mi te mai potriveste cu ceilalți prieteni obștești, cu cari singur acu am treabă, dar tu mie îmi ești degeabă; și nici că mă gîndesc ca bani la tine să prăpădesc, și singur să ajung să cerșesc. Înțelepții au zis: lui D-zeu în nevoia-ți să te închini, dar mult la al tău prieten. Și poetul zice:

Cerșetorul te rogi la D-zeu,
Să-ți dea pinea din bunul său
Să-ți dau eu oare a mea agonisire
Și să rămîn eu singur fără prisosire?

Într-adevăr nu pot să te slujesc, decît cu o haină să te învelesc, și tu pleacă și caută-ți de drum.

Mihnit și supărat la al doilea prieten a umblat, și din gură așa a grăit: Tu ești acela spre care am nădăjduit, acu în vreme rea îți vei aduce aminte de iubirea mea, cum te-am ținut și căutat, cu inima, cu gura te-am sărutat. Acum îmi trebuie la ta recunoștință, cînd vremea rea mă amenință. Adu-ți aminte de dragostea-mi fierbinte, și a prieten mă ajută și cu ceva mă împrumut, plin de bunăte în inima-ți ca un frate. Voi pleca cu al tău dar, căci desigur nu aștep în zadar, și de la tine cer să nu mă părăsești, și ca regele să nu mă gonești. Înțelepții zic: amicul credincios este lucrul cel mai prețios; o comoară la fericire, un scut la nenorocire. Și cuvîșii sînt turle tari la lurtunele cele mari. Și poetul cîntă: Din laț prietenul te scapă...“

Actualitatea lui Șalom Alehem

de I. Peltz

Acum cîțiva ani a fost sărbătorit, în țara noastră, Șalom Alehem.

A fost un act de prețuire al UNESCO-ului, la care s-a alăturat, cum era și firesc, R.S. România.

Cu acel prilej am publicat în prestigioasa revistă Viața Românească un articol consacrat marelui scriitor.

Astăzi opera lui e retipărită la noi în impresionante tiraje — iar zilele acestea talentul actor I. Cassvan de la T.E.S. a organizat un adevărat spectacol, recitînd din, putem cuteza să afirmăm, nemuritoarele schițe șalom alehiene.

Precum se vede — scriitorul e mereu actual.

M-am întreb și atunci — mă întreb și azi care e secretul acestei durate, acestei necontenite prospețimi? Invenție verbală? Stil? Putere de introspecție?

Scriitorul scapă oricărei formule de laborator, oricărei caracterizări — șablon: începe și sfîrșește cu el. Biografia lui explică și creația lui.

De tînr — de foarte tînr — purta răs-punderea unui trib de frați și frățiori — vreo douăzeci la număr.

Stîncă vieții era dreaptă: nimic de care să te agăți. Și în polida împrejurărilor care opreau pe ai săi, în împărăția țarilor, sub amenințarea sancțiunilor de o rară sălbătecie, de a lucra cîmpul, de a îmblîzi fierul, de a urca la catedră, de a tăia pădurea, de a tămădui bolnavii, — ei trebuiau, totuși, să-și facă drum oricum. Colectivitatea evreiască n-avea acces la niciuna din activitățile producătoare de bunuri. Oprelițele — vă amintiri — erau multiple: nu le era îngăduit să se stabilească decît în anumite orașe uitate de D-zeu, nu puteau învăța slova cărții poporului în mijlocul căruia viețuiau, porțile școlilor fiindu-le închise, erau vînați în satele în care încercau să-și facă un rost, nu izbuteau în carierele intelectuale, indiferent de capacitatea lor răs-dovedită. Și, aidoma alor săi, omulețul cu ochelari și barbișon trebuia să trăiască împreună cu cele peste 20 de fături pe care le purta în cîrcă.

Îndeletnicindu-se cu te miri ce, în război cu un climat vrăjmaș, a adunat într-insul întreg zbcuimul colectivului așa de fantome ambulante. Experiențele lui de viață erau și ale celorlalți. Nădejile lui, elanurile lui, înfrîngerile lui — și ale lor. O lume de îngenuchiați la propriu și la figurat, o lume totuși de incorigibili vinători de năluci, de sărmani făuritori de paradize terestre cu scadența fixată totdeauna la ...timpul viitor — care nu venea niciodată, o lume amestecată în care mișunau purități de crin și scursuri vizionari ce-și depășeau condiția fizică și vicleni roboți pintecului, misiți, birjari, meseriași și negustori ambulanti, hahami și „afaceriști pe picior”, cerșetori și scamatori (escamotind de cele mai multe ori viața), slujbași umili și patroni îngimfați — lumea pe care el a văzut-o cu ochii deschiși sub sticlele ochelarilor și pe care a auzit-o cu o ureche de o nemaipomenită receptivitate. A văzut-o, a cîntărit-o, a amănunțit-o îndelung, nu în observator rece, inaderent, nepărtinitor „obiectivist”. A auzit-o cu atenție mereu sporită, începînd din anii copilăriei și apoi ai adolescenței (a avut oare vreo dată o asemenea vîrstă?) cînd fiecare detaliu se imprimă puternic în ceara memoriei sensibile și rămîne acolo pentru deapănarea, continuînd cu ani tineretii, bintuită de grave neliniști crea-toare și sfîrșind cu maturitatea care a preschimbă imensa materie primă în mod substanțial, într-o literatură de o bogăție incommensurabilă.

Petiționarii, cizmarii, „afaceriști”, bogătașii lui — aspirațiile supreme ale femeilor lui (o rochie de stambă, o fierțură de cartofi, o pereche de pantofi pentru copil), nașterile, incuscririle, boteturile, înmormintările lui — toate sînt adevărate, sînt în cel mai deplin înțeles al cuvîntului copii de pe natură. Și toate faptele lui vorbesc — aîta fac: vorbesc, — și din vorba lor se înalță, ca sub puterea unei magii, un întreg univers de lacrimi și de țipete, de implorări și de blesteme, de zimbete și de hohote de rîs, de

nădejdi fierbinți, de dezamăgiri, catastrofele, un întreg univers straniu, comic și tragic, în care mișună buni și răi, întregi și betegi, puri și impuri, lucizi și zănateci, entuziaști și sceptici, tot ce crește în și copleșește grădina lui D-zeu.

M-am întreb și mă întreb și azi: care e secretul operei sale, devenită perenă?

Să ne închipuim că un stenograf ar fi reprodus aidoma vorba lui Tevie-lăptarul, verva epistolară a lui Menahem Mendel, spovedania croitorului fermecat, certurile samsarilor... Materialul acesta, pus pe hirtie, ar li devenit, oare, operă de artă? Holărit, — nu!

Șalom Alehem este un fenomen tocmai pentru că aparent nu face decît să îngreștreze tot ce aude, tot ce se frămîntă și se cutremură în juru-i, numai aparent, în realitate el mînuiește o artă care îi rămîne proprie. El clădește un univers, cu materiale strict personale. Nimeni nu le cunoaște proveniența. Și nimeni nu-și poate da seama cum dintr-un asemenea material se poate urca scara care duce unde vrei — și unde vrea Șalom Alehem. Aparent e un arhivar, un depozitar de mărturie, clar așa cum le redă, le ridică la un înalt potențial de creație. Trebuie să stăruim asupra faptului că nimeni nu-l poate imita, cel mult caricaturiza.

Actualitatea lui Șalom Alehem — n-are nevoie de nici o explicație: o constatăm și atît e de ajuns.

BARBU NEMȚEANU

de Sașa Pană

Sînt mulți ani de cînd nu am găsit răgaz să recitesc poeziile lui Barbu Nemțeanu închise, încă înainte de înfiul război mondial, în Ștropic de soare. Dar dacă împrejurările au fost potrivnice unei frunzării, dacă privirea nu a mai urmărit mîrgolele rimei, mulți stropi circulau pe dinăuntru-mi și, fără efort, mă surprindeam recitînd imintal:

Poet a fost! Și cîntul lui și plînsul.
Sub cerul înstelat, trezeau flori
Un codru era sufletu-i și-ntrînsul
Cîntau prîvighetori!

iar cînd, în vacanțele de vară, în Dorohoiul copilăriei, mă sechestra ploaia în verandă, mi se părea că natura imită versul poetului: Lungi fire de ploaie — o glumă de vară
Din cerul cu soare, prîpste coboară...
Și leagă deodată pămîntul de cer

pină cînd
...cerul se-ncinge cu șapte culori.
Și-i dragoste-n aer și miros de flori.

Amintirile cele mai îndepărtate sînt și cele mai statomice prezente la apel. Barbu Nemțeanu și poezia lui sînt dintr-acele. Elev în gimnaziu fiind, aflasem de versurile de satiră și amar intitulată „Galații”. Poezia provocase indignare printre concetățenii adolescentului-poet care-și invectiva orașul natal în care trăia o viață de lipsuri crunte. Era un mic funcionar. Poezia apăruse în „Pagini libere”, revistă la carei director, foarte tînr, era chiar autorul stropilor buclucase, strofe care de astă-dată nu semănau cu tot ce scrisese în cei patru ani de cînd debutase (în 1904, la ziarul gălățean „Înainte”). Cu efervescența celor douăzeci de ani, Barbu Nemțeanu clama:

Galați, oraș cumplit de negustori
La tine stă poetul ca-n Sodoma!
El seamănă cu trudă mireni flori,
Tu nu le poți simți, însă aroma.

Localnicii sînt de azbest la flacăra artei:

D-un singur zeu acum știu s-asculte,
D-un zeu turnat în aur și argint.

Și poetul, în versuri inundate de imprecății, prezice sfîrșitul prin violență al tirgului:

O, teme-te, oraș nelegiuit
De-ai Dunării cumplită răzbanare!

pentru că, în ultima strofă, el s-a revîntă la culoarea caracteristică mării majorității a poeziilor sale, la ironie, la zbcghiul umorului:

Iar dacă ceru-n cei din urmă zori,
De flăcări te-o cruța și de cutremur —
Cîndește-te, oraș de negustori
E fiindcă-ai gîzduit un bard pe vremuri!

În poeziile lui Barbu Nemțeanu, zîmbetul

e prezent ca umbra, chiar în acele strofe în care se plîmbă cu moantea, nu fizica care-i macină trupul, la braț. Umorul nu-l părăsește. A fost un optimist, deși s-a format în întimitatea fîlerară a unui ironist ca Heine și a pesimismului lui Lenau. Nu s-a lăsat copleșit și, chiar de iniurierea primului, s-a dezbărat treplat ou maturizarea poetică. E șalgalic în poeziile în care sînt prezente marile dureri și micile necazuri domestice — fiindcă a fost mai cu seamă poetul ambianței de familie, întîmiste sau — cum l-a caracterizat Barbu Lăzăreanu — care „a făcut vastul și divitul Poem al Căminului”.

Se știa bolnav fără lecuire, suferind de boala care nu iartă. Despre această expresie, Barbu Nemțeanu a notat: „O generozitate inconștientă a raporturilor. De cîte ori vorbesc despre un mort de tuberculoză nu se pot opri să nu adauge reflecția medico-filozofală „boala care nu iartă”.

Un chip de visător, veșnic îmbrăcat în negru, emanînd distincție... „Înalt, cu talia elegantă, fruntea lată, fața prelungă și pieița albă” îl evocă mentonul de la Convorbiri critice, care l-a prețuit de la începuturile poetice. Părea descins din alte generații, așa cum fecioarele romanțioase și-l mai imagi-nează pe poet — un visător frumos, palid de morb și de insomnii, aproape dematerializat.

Intr-o desăgă nevăzută ducea maldărul de iluzii și cel de suferințe și de dezamăgiri. Nu numai boala îl creșta. Sînt în opera lui Barbu Nemțeanu strofe care trădează și alți acizi prin a căror baie a trecut:

Zadarnic vîi, Oricît m-aș înfrîna
În tine-o voi iubi pe cea pierdută!
Privirea ei, în ochii-ți voi căta
Și-n vorba-ți, glasul ei de alăută...

Discreție, resemnare, delicatețe. Trei adjectiv simple onenești și prea banale pentru file hărăzite tiparului. Și totuși în acest triunghi se înscrie lirica lui Barbu Nemțeanu. L-au prețuit și alți critici ai timpului decît Mihail Dragomirescu. La Neamul Românesc versurile de imediat după debut, iscalite B. Ciresanu au apărut însoțite de elogiile lui N. Iorga. Și chiar cînd s-a dumerit de tinerasca farsă că B. Ciresanu = Barbu Nemțeanu = Benjamin Deutsch, irascibilul amator al Semănătorului și-a menținut bunele aprecieri: le-am regăsit și în ultima ediție a „Istoriei literaturii române”.

Poetul a mai tipărit sub pseudonimele Luca Zîmbur, Ion Corbu, B. Askenazi, Tedesco, Vasile Cîrîngu. A colaborat la peste douăzeci de periodice, dintre care amintesc: Facla, Lupta, Mîntuirea, Rampa, Adevărul, Lumea, Viitorul social, Convorbiri critice, Viața, Scena, Flacăra, Lumea evreie, Noua revistă română, Adevărul literar și artistic, Biblioteca copiilor și a tinerimii.

Cel născut în octombrie 1887, resemnatul oare se adresează iubitei:

Sînt ani de cînd îți scriu poeme —
Din minte mălu, mîi s-au șters;
Dar nu știu, zău, dacă din toate
Tu mi-ai citit un singur vers.

dar care a continuat să sorie, a început să culegă

Aici — îndemn; povește — colea

și „poate într-o zi un editor îi va stringe strofele într-o carte” și „va spune că are talent”; a murit la 29 mai 1919, pe un pat în spitalul din dealul Filaretului, unde cu puține luni în urmă își caligrafia pe un caiet

Sărmana tinereță-a lui culcată
Pe un șezlong.

Barbu Nemțeanu a transpus cu măiestrie din Heine „Melodii ebraice” și alte poezii, din Lenau, Schiller, Hugo, Baudelaire; și proză din operele unor Tolstoi, Andersen, Paul Heyse și ale altora. Traducerile sînt model de probitate artistică, de stimă față de scriitorii traduși și față de cititori.

Elemente ale limbii idiș acum o mie de ani

Savanții și cercetătorii europeni care au arătat interes pentru studiul limbii și literaturii idiș au făcut-o plecînd de la considerente diferite. Unii au fost îndemnați exclusiv de curiozitate filologică. Alții au socotit că pe această cale vor înțelege mai bine modul de viață tradițional al evreilor. În sfîrșit, idișul a fost studiat de către unii lingviști pentru a stabili relația sa cu limba ebraică.

Dar nu numai oamenii de știință au fost atrași de limba idiș. Se cunoaște, de pildă, faptul că nu puține expresii au intrat în argoul german folosit de declassați, de lumea interlopă. Un capitol întreg din cartea lui Sebastian Brandt „Corabia nebunilor”, apărută în anul 1494, este consacrat cerșetorilor. Ca să înțeleagă textul respectiv, cititorul trebuie neapărat să cunoască limba idiș. Și în alte descrieri picarești din acea perioadă se găsesc multe elemente lexicale provenite din limba idiș.

Martin Luther este cel care a scris că dialectul german „Rotwelsch provine de la evrei.” În secolul al XIX-lea, savantul german Friedrich Awe-Laleman și-a început activitatea de cercetător plecînd de la această teorie. Marele său talent filologic și vasta sa erudiție l-au ajutat să depășească simțitor obiectivele ce și le propusese inițial. Prin amploarea și însemnătatea operei sale el este

cel mai mare cercetător al filologiei evreo-germane. Cele două volume ale sale nu cuprind numai o gramatică serioasă a limbii idiș, ci și o incursiune în istoria literaturii ei, începînd din secolul al XVI-lea. Awe-Laleman face ample incursiuni în trecut, venind cu supoziții foarte originale, cîteodată discutabile.

Plină de interes este polemica dintre Awe-Laleman și istoricul Leopold Zunz. El apreciază drept pozitivă analiza elementelor lexicale pe care Zunz o face în cartea sa „Die gottesdienstliche Vorträge der Juden”, apărută în anul 1832. Totodată Awe-Laleman respinge ipoteza lui Zunz potrivit căreia dialectul vorbit de evrei s-a transformat de abia în secolul al XVI-lea și în cele două următoare în limba idiș. Vechimea mult mai mare a idișului este demonstrată, pentru Awe-Laleman, de întreaga ei construcție lexicală și îndeosebi de vocalisme și diftongi. Vocalizarea limbii idiș este pentru Awe-Laleman — și utilizînd expresia acestuia — o uimitoare contopire a celor trei vocale principale ebraice — alef, iud, vav cu fonetica Hochdeutsch.

În capitolele consacrate vocalizării, savantul german se ocupă pe larg de vocala alef — mut. El arată că filologii nu au realizat însemnătatea istorică a acestui element, de-

(Continuare în pag. a VIII-a)

DUMINICA ACEEA...

TRENUL

De atunci s-au scurs 30 de ani, 1560 de loana se răsea cu numărul celor care rămăneau împuşcați pe străzi".

Străzi... Drumuri ale supliciuului...

„La poarta Chesturii am fost întâmpinați cu arme de foc și drugi de fier. Baionetele tăiau în carne vie. Dar noi veneam în valuri-valuri și n-au reușit să ne împuște, să ne înjunghie pe toți”.

Valuri... Nu cumva acesta e al nouălea?

„Spectacolul era înfricoșător. În curtea chesturii zăceau oameni groaznic mutilați, cadavre unul peste altul. Deși ieșeau de baștină n-am putut recunoaște pe nimeni — nici dintre cei vii, nici dintre cei morți. Rănilor și singele îi desfiguraseră pe toți”.

Oamenii aveau un singur chip — cel al morții.

„Se pare că grupul nostru sosise târziu. Călăii erau oboșiți. Ca să ajungem în fundul curții am fost siliți să zidim cadavrele de o parte și de alta. În timpul acesta eram bătuți. Căldura, selea, ridicarea cadavrelor ne-au sleit puterile. Mulți au căzut peste cei morți. Într-un târziu cei care mai puteau merge, am fost încolonați câte 6 și am pornit spre gară”.

Orașul morții trebuia să aibă și o gară către moarte...

„Am fost înghesușiți 100 într-un vagon după care ușile au fost zăvorâte. În zori trenul a pornit. Am căzut unii peste alții. Răniții gemeau. Aveam nevoie de aer. Mulți și-au pierdut mințile și au început să lovească. A treia zi am căzut în nesimțire...”

Din gara morții, trenul morții a început să colinde țara. Tg. Frumos, Podul Iloaiei, Călărași... Și totuși unii au supraviețuit unui drum de 9 zile în plină dogoară a soarelui, fără apă, fără aer. S-ar fi putut crede că e o supraviețuire fără rost: „Liberi” pentru a o lua iar de la început? Dar cei care au supraviețuit au putut să vadă că pot fi omorâți oameni, dar nu poate fi ucisă omenia.

„...A treia zi am căzut în nesimțire...”

Dar au urmat zile ale simțirilor renașcute.

„Regret că nu cunosc numele locotenentului care a condus convoiul la întoarcerea noastră spre Iași. A fost un om de inimă ne-a ocrotit și ne-a ferit tot timpul de neplăceri, atrăgând atenția gărzilor că nu sînt

puse să ne păzească ci să ne ocrotească”.

Au rămas din „duminica aceea” nu numai amintiri ale oamenilor căzuți ci și altele despre oamenii care s-au înălțat. Doi avocați din Iași mobilizați în curtea legiunii de jandarmi au folosit pistoalele pe care le aveau asupra lor nu pentru a ucide pe evreii îngrămădiți acolo, ci pentru a-i îndepărta pe călăii și a salva pe cei nevinovați, de la moarte. Sublocotenentul Minovici (nepot al cunoscuților savanți) a oprit mitraliera unui grup de escortați către prefectură. Primarul din Tg. Frumos a dat ordin ca brutăriile să coacă pâinea pe care a încercat să o strecoare în vagoanele tăcete cu oameni. Șeful găinii din același oraș, a încercat cât a putut — așteptând poate o minune — să întârzie plecarea trenului din gara sa. Dar minunea nu s-a întâmplat... Sau poate că ea era chiar gestul șefului de gară? Preotul parohiei Războieni — jud. Iași a stăruit și a rămas pe loc ore întregi pînă cînd stăruința lui a devenit faptă, ca de sub un maldăr de cadavre să fie scos un tânăr evreu, ale cărui gemete îl arătau a fi încă viu...

De ce nu vor fi uitate niciodată aceste scînteie în bezna? Pentru că la fulgerarea lor s-a văzut împede că oamenii adevărați — indiferent de naționalitatea și credința lor religioasă — nu erau și nu puteau fi de partea fascismului. În noaptea grea prin care i-a fost dat poporului de pe aceste meleaguri să treacă, fascismul a fost coșmarul. Noaptea, coșmarul s-a sfîrșit ca întotdeauna, odată cu apariția luminei din zori. A ulta ororile — e o necesitate: nu putem trăi numai cu gîndul la trecut. A ține minte grozăvia — e o datorie: viitorul nu mai trebuie să repete tot ceea ce urim din trecut.

Un proverb spune că morții se îndepărtează repede. Acum, la 30 de ani distanță mai vedem ochii, părul, obrajii celor dragi, încă le mai ținem mine glasul, obiceiurile, slăbiciunile. I-am iubit. Nimeni n-avea dreptul să ne despartă de ei. Făcînd-o, fascismul și-a asumat o grea răspundere, pentru care a plătit în fața istoriei. Istoria a dat fascismului mai mult decît o pedeapsă. I-a dat un avertisment. Pe ce se bazează puterea acestui avertisment? Pe faptul că fiecare om ucis fără vină sporește pe pămînt omenia...

A. IEȘEANU

Ciți morți au fost atunci în duminica fierbinte de vară, în Iași peste care s-a întins ca un steag negru pogromul? Rapoartele oficiale au început cu 500 spre a ajunge apoi la 8000. Dar de fapt 11000 de evrei nu s-au mai întors la căminele lor. Tîrziu, cînd criminalii au fost judecați și pedepsiți, s-a văzut că printre cei care au împuşcat, au jefuit, au terorizat se afla și un oarecare Dumitru Dumitru zis Cudi, zis Tigrel. De fapt, cel care se alina cu demnitivul unui nume de fiară — era ca și ceilalți criminali un șacal al zilelor tulburi de atunci. Țara toamă fusese împinsă în război. Milioane de oameni trăiau o cumplită tragedie. Spitalele se umpleau de răniții de pe front. Gemetele de durere, țipetele de disperare se auzeau din ce în ce mai puternice. Fasciștii au simțit nevoia unei diversuni. Ei au folosit o metodă îndelung și tragic verificată — pogromul.

Lată ce povestește un maritor ocular: „Pogromul a început sîmbătă seara. Pe la orele 9 și jumătate — 10, s-a sunat alarma aeriană. Am coborît în adăpost dar cîrînd mi-am dat seama că alarma era falsă. Pe cer n-au apărut decît două sau trei avioane din care a țîșnit la un moment dat o rachetă luminoasă. Simultan am auzit din toate colțurile orașului, vacarmul împuşcăturilor produse de tot felul de arme. Împuşcăturile au durat toată noaptea”.

În noaptea senină de vară gloanțele răpăiau pe acoperișurile orașului ca o ploaie. Așa a început: cu o ploaie a morții. Ce recolte se pregăteau?

„Duminică dimineața au apărut în fața casei fasciști care au deschis foc asupra imobilului. Apoi tot ei au început să strige că se trage din mînsarda locuinței mele. Au fost scoase cele trei familii alcătuite din bărbați, femei și copii care locuiau acolo. Unii dintre ei erau dezbrăcați. Au fost înșirați lîngă gard pentru a fi împuşcați. Femeile și copiii au căzut în genunchi implorînd salvare. Li s-a ordonat să intre în casă. Bărbații au fost însă duși la chestura poliției”.

Primii colți din buruienile hîde ale morții au început să iasă la iveală. Ce se va mai întâmpla?

„În drum spre chestură am aflat că evreilor li se eliberează biletele cu ștampilă „Liber”.

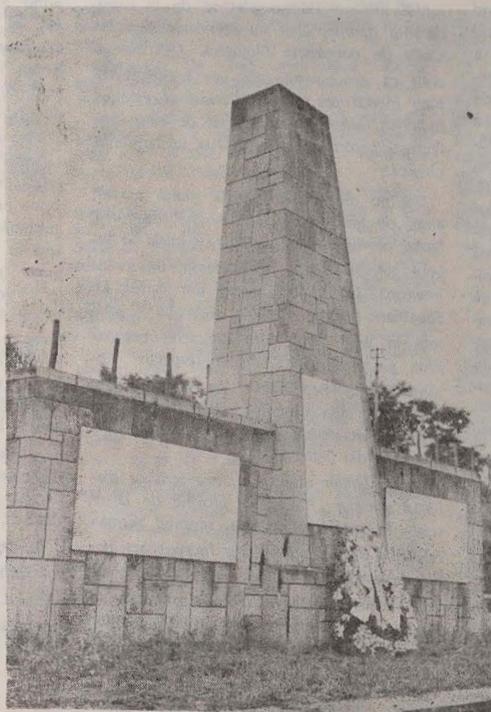
Liber pentru ce?

„La întoarcere am auzit împuşcături și gemete venind din casele pe lîngă care treceam. Dimineața cei cu care plecasem, doi colorcatori nu s-au mai întors, deoarece fuseseră împuşcați pe drum. Ajuns ca prin minune acasă, am văzut pe fereastră trecînd convoaie de evrei escortați. Din cînd în cînd li se ordona să se culce pe caldarîm și se trăgea întrînșii. Convoaiele au continuat să treacă pînă la 5 după amiaza, cînd o patruleă spîrgînd ușa de la intrarea casei a ordonat din nou încolonarea tuturor bărbaților. Un grup din „Organizația Todt” a năvălit peste noi. Am fost prădați iar eu lovit cu arma în cap am fost silit să mă încadrez într-o coloană nesfîrșită de evrei adunați din toate cartierele orașului. Am strigat că am bilet pe care scrie „Liber” — dar totul a fost în zadar”.

Cei a căror meserie era moartea nu cunoșteau limba oamenilor vii...

„După o oră am ajuns la chestură. Drumul a fost un coșmar. Mergeam cu minile ridicate în sus. De cîteva ori am fost siliți să ne culcăm pe caldarîm cu fața în jos. S-a tras în noi. Cînd ne reluam drumul, co-

Monument ridicat în cimitirul evreiesc din Podul Iloaiei, unde sînt îngropați 1200 de martiri din „Trenul morții”

În tot cursul zilei de duminică, pînă spre inserat, cei aduși în curtea Chesturii, vreo 6000 de oameni, au fost bătuți și chinuți cu o cruzime și o sălbăcie neîntîlnită pînă atunci și în cele din urmă, o mare parte dintre ei, cca. o treime au fost omorîți. S-a tras fără milă, în plin, în masa de oameni înnebunită de spaimă.

S-a tras cu carabina și mitraliere, așezate fie în față, fie în spatele lor, la ușile și ferestrele clădirii. Acest masacrul înfiorător s-a desfășurat în prezența pasivă a autorităților fasciste.

Spre seară, cei care au tras au oboșit. Deodată a sunat alarma aeriană. Evreii din curte s-au ridicat, au căutat să se pună la adăpost și s-au răspîndit care încotro în curtea vastă și în curțile vecine. Au forțat și gardul de la curtea primăriei. Erau și acolo mitraliere.

Spre această încercare „de evadare”, mitralierele au intrat din nou în funcțiune. 500 de oameni au mai căzut!

Sînt poate tocmai cei despre care a apărut atunci comunicatul oficial în toate ziarele.

Toată noaptea au circulat camioanele de gunoi ale primăriei, transportînd morții din curtea chesturii.

În zori au fost trimise căruțe de gunoi în diferite cartiere, să adune și morții de pe străzi. Două zile au tot transportat fără încetare cadavre. S-au îndreptat spre gropile de gunoi din comuna Copou.

În seara aceleși zile, supraviețuitorii masacrului, în număr de peste 4000 au fost duși la gară, în convoaie sălbatec chinuite și de acolo încărcăți în două trenuri. Erau vagoane de marfă, închise complet, 35 de vagoane. Cu scînduri bătute la ferestre, ca să le acopere cu desăvîrșire. Cu o zi înainte fuseseră aduse cu ele butoaie de carbide.

Erau vagoane cam înalte. N-aveau scări. Trebuia să sari repede înăuntru. Cine nu urca repede, era îndemnat de baionete: o băgau în spatele oamenilor și o răsuceau de cîteva ori. Astfel în fiecare vagon au fost de la început morți și răniți. La început au băgat în vagoane cîte 80. Cînd au văzut că nu ajung vagoanele, au mai adăugat cîte 10 oameni de vagon și iar cîte 10; au îndesat pînă la 140 și 150, clăie peste grămadă! Au bătut gratiile cu tablă. Pe urmă au sigilat vagoanele și le-au plumbuit. Oamenii au rămas fără aer, fără hrană și fără apă.

Era o căldură înăbușitoare. Trenul Iași-Călărași a rătăcit duminică, luni, marți și miercuri fără nici o țintă. S-a oprit la Roman, joi 3 iulie, pe la orele 4 după masă. Marți dimineața, la Tg. Frumos s-au deschis pentru prima dată vagoanele și au fost coborîți primii morți. Jandarmii au descărcat 650 de cadavre. Pînă la Roman au mai murit încă 1000 de oameni. (Din 2500 ciți au fost urcați).

Al doilea tren Iași—Podul Iloaiei: La Podul Iloaiei, autoritățile fuseseră înștiințate. Au venit la gară în întâmpinare: primarul, șeful de post, președintele comunității evreilor. Cînd valul de miros și de țipete a intrat în gară, precedînd de departe trenul, autoritățile s-au îngrozit. Trenul n-a oprit în gară, să nu vadă poporul. Urcașeră cam 1900; au coborît 750! Mulți își pierduseră mințile în acest iad pe roate. Cu greu s-au putut deosebi viii de morți.

Ca mărturie privind cele două trenuri, cităm raportul oficial al Inspectoratului Jandarmii Iași:

Nr. 4957

1941, luna VII, ziua 6

Inspectoratul jandarmii Iași
Biroul III Poliție

Către

Inspectoratul General al Jandarmeriei
Serviciul Jandarmeriei

Urmare la nota telefonică Nr. 890 din 30 iunie 1941,

Am onoare a vă raporta că din datele pe care le-am obținut pînă în prezent rezultă:

Iași MORȚII

La 30. VI. s-au expediat din Iași două trenuri cu evrei :

- a) Un transport de 2.500 de evrei.
- b) Un transport de 1.900 de evrei.

Din primul transport au încetat din viață pe timpul parcursului 1.194 evrei.

Transportul a fost oprit la Podul Hloaiei (Iași), unde s-a făcut îngroparea celor morți. Iar cei rămași vii au fost debarcați și găzduiți de evreii de aici, din Podul Hloaiei.

Din al doilea transport au încetat din viață între gara Iași și gara Tg. Frumos (Iași) pe timpul parcursului 650 evrei, care au fost înmormintiți în Tg. Frumos, iar alții 327 au încetat din viață între stațiile Tg. Frumos și Mircești (Roman), cadavrele fiind debarcate și îngropate în Mircești.

Inspectoratul de Jandarmi Iași
L.S./es/ Gh. Bădescu
colonel

Șeful Serv. Pol. și Comand
/95/ Al Manoil
lt. colonel.

După război, înaintea Curții Penale, din compunerea căreia făceau parte 3 asessori populari, au fost chemați să răspundă pentru faptele lor bestiale, 57 de acuzați.

O sentință pe cât de severă pe atât de dreaptă a încheiat ultimul act al tragediei. Prin condamnarea instigatorilor și organizatorilor, deopotrivă cu făptașii pogromului, sentința rupe tradiția criminală a impunității pogromiștilor și infierază fascismul și antisemitismul, izvor de dușmănie între popoare, unealtă a intereselor regimurilor de violență și de guvernare antinațională.

Prof. CAROL WEIDMANN

Vaiet de neuitat

(Urmare din pag. 1-a)

tate sau religie. El ne îndeamnă să fim cu atenția trează la toate neînțelesele acelora care pregătesc noi morminte comune, de data aceasta de proporții mondiale și să ne alăturăm invincibilele oștiri a celor ce lupă pentru ca pacea să domnească în întreaga lume.

La împlinirea a 30 de ani de la „Duminica aceea” avem datorită de conștiință de a aduce prinosul nostru de recunoștință guvernului republicii noastre socialiste, care a pedepsit pe criminali, a creat condiții pentru ca rămășițele corturilor lui Iacov din Iași și din întreaga țară să-și dezvolte o viață liberă și egală în drepturi cu ceilalți cetățeni, ne acordă libertate religioasă, arată deplină înțelegere pentru marile probleme pe care le-au creat anii războiului și ai prigoanei fasciste în sinul populației evreiești și constituie puternica cheuză a viitorului nostru, care nu mai e pândit de primejdii.

Sintem și rămânem devotați cetățeni ai acestei republici pentru că ea are înscrisă între telurile ei mărețe realizarea principiului dreptății și egalității între oameni și popoare, pentru că îndrumătorii ei au suferit și luptat pentru desființarea oricărei discriminări naționale, rasiale sau religioase, pentru că numai sub ociruirea unui astfel de regim, forțele negre ale fascismului și antisemitismului nu vor mai putea niciodată să ridice capul.

Vaiet de neuitat...

Vaietul de acum treizeci de ani sparge bolta cerească. El bate la porțile tronului ceresc — și alături de el bat rugile fierbinți izvorite din inimile noastre, ale tuturor credincioșilor și imploră îndurarea Celui ce pe toți ne cirmuiește, pentru ca să reverse asupra întregii omeniri ceea ce constituie năzuința ei cea mai nobilă: pacea.

SOLEMNITATEA DE LA IAȘI

(Urmare din pag. 1-a)

omenești nimicite, ne reafirmăm hotărîrea de a trăi ca cetățeni liberi și demni ai acestor țări, de a fi devotați regimului socialist care ne-a asigurat condiții spre a ne refăce viața, de a ne crește și educa copiii în respectul valorilor spirituale eterne ale umanității și ale iudaismului.

Cu venerație și într-o atmosferă de adincă reculegere a fost ascultată predica Emi-

Cliseul de sus :

Aspect de la solemnitatea de la cimitirul evreiesc din Iași. Eminența Sa d. Șef rabin rostind predica.

Cliseul din dreapta :

Kadiș la mormintul comun de la Tg. Frumos.

nenței Sale d-lui. Șef rabin dr. Moses Rosen. După o incursiune în istoria multiseculară a obștei evreiești din Iași, care a fost păstrată de rabini emeriți și din rindul căreia s-au ridicat atâtea personalități proeminente din toate domeniile de activitate, d. Șef rabin a analizat circumstanțele care au dus la abominabilul pogrom din 1941. Sămînța lui otrăvită a fost aruncată de către forțele întunecate care au propovăduit ura între oameni, neîncredere și vrajbă între cetățeni, luind ca pretext rasa, limba sau credința religioasă. Fascismul a dus la paroxism această ațîțare, care a culminat cu evenimentele tragice din vara anului 1941. Zugrăvind imaginiile de infern din acele zile și nopți, Eminența Sa a scos în evidență și manifestările nobile de umanitate, care nu au lipsit nici în acele oclipe teribile. D-se a amintit de d-na Viorica Agarici, care în gara Roman a oferit apă și hrană celor din tren ; de preotul Paul Teodorescu din Podul Hloaiei, care a salvat viața unui grav rănit ; de farmacist dr. Beceanu, care a ascuns în casa sa mai mulți concetățeni evrei, printre care și pe dr. Simon Kaufman, actualul președinte al Comunității din Iași.

Eliberarea țării și instaurarea regimului socialist au pus capăt pentru totdeauna oricărei forme de discriminare între fiii acestei țări, asigurînd drepturi și libertăți egale tuturor cetățenilor. Alături de poporul român, de toate naționalitățile conlocuitoare, cetățenii evrei se bucură de posibilități depline de dezvoltare multilaterală, dîndu-și din tot sufletul contribuția la ridicarea țării pe trepte tot mai înalte.

Impresionanta solemnitate s-a încheiat prin înmormarea de către Eminența Sa a psalmului 137 și printr-un Kadiș, rugăciune întru pomnirea morților roștia de întreaga asistență.

Adunarea cetățenească din 29 iunie

În după amiaza zilei de 29 iunie a.c. la Casa tineretului din Iași a avut loc o adunare publică cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la pogromul fascist din iunie 1941.

Au luat parte reprezentanții autorităților județene și municipale, muncitori și tehnicieni din fabrici și uzine, profesori universitari, studenți. Obștea evreiască a fost reprezentată de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele Federației Comunităților Evreiești din R. S. România. Au luat cuvîntul Ion Manciuc, primarul municipiului Iași, prof. univ. I. Davidson, prof. univ. Tiberiu Golgoșiu, prorectorul Institutului poli-tehnic, Haralambie Trofin, maistrul la Uzina mecanică Nicolina, Constantin Călianu, student. În prezența unui numeros public, vorbitorii au infierat actul comis împotriva populației evreiești, în perioada dictaturii militarofasciste. S-a subliniat, totodată, că în anii grei de teroare numeroși au fost cei care, în frunte cu comunități, au luptat cu eroism împotriva politicii de subordonare a țării Germaniei naziste, împotriva războiului antisovietic, pentru eliberarea patriei.

Asistența a păstrat un minut de reculegere în memoria victimelor pogromului din 1941.

Cele mai vechi nume evreiești

Cohn și Levi sînt cele mai vechi nume evreiești. În variante diferite ele sînt răspindite în toate țările unde trăiesc sau au trăit cîndva evrei.

Din vremea antichității, denumirile Ha-kohen și Ha-levi indicau apartenența la tagma kohanimilor respectiv a leviților, care îndeplineau ritualul în cadrul templului.

Cărțile biblice Esra, Nehemia și Cronicile ne spun că kohanimii descind din marele preot Aaron, fratele lui Moșe și că membrii săi au vegheat cu strictețe la puritatea lagmei. Aceeași grijă ei au arătat-o și după distrugerea templului. Rangul s-a transmis pe cale ereditară, din tată în fiu. Și în zilele noastre kohanimii și leviții îndeplinesc în cadrul comunității funcții religioase : kohanimii binecuvîntează credincioșii adunați în sinagogă în anumite zile de sărbătoare ; tot ei participă la ceremonia de pidian-haben, de răscurpărare simbolică a primului născut ; li se acordă cu precădere onoarea de a fi chemați la Tora etc. După tradiția noastră, la redactarea actelor religioase — ketuba, ghet — este obligatoriu a se indica, atunci cînd e cazul, calitatea de kohen sau de levi.

Se știe că numele de familie au intrat în uzul popoarelor europene prin secolele IX și X. Numele de Cohn și Levi sînt cu mult mai vechi și țînînd seama că nimeni altul în afară de membrii tagmei respective nu avea voie să poarte această denumire, ele ne oferă garanția unei depline continuități. Este evident că ele au îndeplinit timp de multe generații funcția pe care au început s-o aibe mai tîrziu numele proprii.

Așadar, denumirile Hakohen și Halevi au devenit numele de familie Cohn și Levi. Așa dar numele ilustrului poet și gînditor lehuda Halevi (1080—1142) a aparținut mai înainte părintelui său iar apoi nepotului acestuia și așa din generație în generație. Același nume l-au purtat compozitorul Jacques Francois Halevi (1799—1862), orientalistul Joseph Halevi (1827—1917) și istoricul Eli Halevi (1870—1937) — toți din Franța.

Numele de familie Cohn apare într-o sumedenie de variante, potrivit cu particularismele lingvistice, fonetice, ortografice etc. ale limbii uneia sau alteia dintre țările unde au trăit evrei.

Printre cei din Rusia și Polonia de la cuvîntul kohen au derivat numele de familie Kogan, Koganov, Koganovici, Kaganovici, Kaganovski, Kagana, (de la forma arameică), Kohn, Cohn, Cohnsohn, Kaghaner, ca și Barcan (de la bar-kohen, fiul preotului), Canel și Canelski.

La evreii germani au apărut numele : Kohen (filozof neokantian, 1842—1918), Kohnheim, Kohnstamm și Cohon.

La evreii englezi și americani : Kohn, Koon. La cei din Franța : Cohen, Coen, Coun, Kohn.

Aceeași sursă indică și numele de familie alcătuit prin abreviere : Katz, Katzman, Katznelsohn etc. Katz reprezintă inițialele ebraice reunite K și Tz, de la kohen tzedek, preot al dreptății. Originea de preot ebraic o indică și numele Maza sau Maze, care s-a format prin unificarea inițialelor de la cuvintele Mizera Aaron Hakohen, în iraducere — din semînția lui Aaron-preotul. Se știe că pe la începutul acestui secol în fruntea obștei evreiești din Moscova s-a aflat un vîstar al familiei Maza — rabi Iacob Maza.

Familie Kohen, în diferitele sale variante, este dintre cele mai răspindite. Astfel, „Jewish Encyclopedia” arată că 4 la sută din evreii englezi poartă acest nume. Iar un cercetător american a stabilit că în cărțile de telefon din New York sînt trecuți 1.000 de abonați cu acest nume.

Numele Levi este folosit sub trei forme : ca prenume (Levi Itzhak Berdicever, vestitul rabin hasidic) ; ca nume-complementar, spre a indica apartenența la tagma leviților (rabi Iehosua Horowitz-Halevi, autorul unei cărți de exogeză talmudică) ; ca nume de familie propriu-zis (Levi, Halevy, Levin).

Inițial Levi a fost prenume. Așa s-a numit cel de-al treilea fiu al patriarhului Iacov, părintele tribului Levi, din care s-au recrutat apoi kohanimii și leviții. Începînd din secolul al XI-lea Levi devine nume de familie, în diferite variante. Astfel, s-au format numele patronimice Lewy, Levin, Lewinski, Lewinsohn, Levison, Levine. Aceași origine au numele de familie Levit, Levitan, Levitin, Levitinski.

Și acest nume are o formă abreviată — Segal, care provine de la cuvintele ebraice sgan levi, în traducere ajutorul, însoțitorul preotului. Unul din nepoții lui Rași, care a trăit prin secolul al XI-lea s-a numit Segal, rabi Itzhak Segal.

Din Segal s-au format variantele : Sigal, Sigalov, Șaigal, Șagal (Chagall).

Numele Segal și Levi sînt foarte răspindite în Franța. Un cercetător francez a stabilit că în anul 1784 peste 16 la sută din familiile evreiești din Alsacia purtau numele de familie Levin. Printre personalitățile proeminente cu acest nume amintim pe fiziologul austriac Otto Levin, laureat al premiului Nobel ; scriitorul italian Carlo Levi și pictorul Marc Chagall.

stiri • stiri • stiri

COMENTARIU LA GENESA

În editura franceză „Payot” a apărut cartea lui Emmanuel, „Pour commenter la Genèse”. Aceiași autor a publicat cu câțiva ani în urmă un comentariu la cartea psalmilor, primit cu mult interes de cercurile de specialitate și de către cititori.

Într-o limbă și un stil moderne, Emmanuel prezintă considerații dintre cele mai interesante despre prima dintre cele cinci cărți ale lui Moșe.

BOLIVAR ÎN LIMBA EBRAICĂ

Sub egida universității ebraice din Ierusalim se va traduce și publica în limba ebraică o culegere din scrierile lui Simon Bolivar, patriotul sud-american care a stat în fruntea luptei pentru eliberarea Venezuelei de sub spanioli.

PREMIU LITERAR

Premiul literar biennial al Ierusalimului a fost atribuit în acest an scriitorului argentinian Jorge Luis Borges.

CONFERINȚA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN IUGOSLAVIA

La Belgrad a avut loc conferința anuală a Federației comunităților evreiești din Iugoslavia. Au luat parte reprezentanții celor 35 de comunități din țară, care numără 6 500 de membri. Raportul de activitate a fost prezentat de președintele Federației, dr. Lavoslav Kadelburg. Conferința a relevat condițiile optime în care obștile evreiești își desfășoară activitatea în țară.

ENCICLOPEDIIE HASIDICĂ

La New York a apărut primul din cele 12 volume ale Enciclopediei hasidismului. Lucrarea își propune să pună la îndemina cititorului de limbă engleză toate datele privind acest curent religios apărut în sinul iudaismului la începutul secolului al XVIII-lea. Printre materialele importante incluse în acest volum semnalăm un amplu studiu al rabinului Menachem Schneerson, Lubavitscher-rebe, despre substanța spirituală a hasidismului.

ACT DE PIETATE

O delegație a Uniunii luptătorilor antifasciști din Cehoslovacia a depus o coroană de flori la mormintele ostașilor evrei căzuți în anii celui de al doilea război mondial.

CÎNTEC HASIDIC ÎN REPERTORIUL LUI PAUL ROBESON

Cu prilejul împlinirii vârstei de 73 de ani, un post de radio american a prezentat un concert imprimat al cunoscutului cântăreț de culoare Paul Robeson. Printre melodiile interpretate s-a numărat și un cântec hasidic, în limba idiş, despre rabinul Levi Ithak Berdicever.

DECESUL ȘEF RABINULUI OBȘTEI DIN IRAK

La Bagdad a încetat din viață rabi Sassoon Kaduri, conducătorul spiritual al comunității evreiești din Irak. Defunctul, care era în vîrstă de 91 de ani, a deținut această funcție din 1932.

STUDIUL DESPRE EVREII DIN CHINA

Universitatea ebraică din Ierusalim și-a propus să realizeze un studiu științific despre colectivitățile evreiești care au existat pînă prin secolul al XIX-lea în China. Indicii istorice fac să se presupună că negustorii evrei au pătruns în această țară încă din secolul al VIII-lea, venind din Persia. În orice caz, cîteva secole mai tîrziu, la Kai-feng exista o veche obște evreiască.

ALFABETUL EBRAIC

În editura Mont-Blanc din Geneva a apărut lucrarea d-nei Dominique Aubier, „Le principe du langage ou l'alphabet hébraïque”. Autoarea abordează subiectul într-o manieră personală. Astfel, tratînd problema limbajului, ea se referă mai puțin la lucrări de lingvistică și mai mult la studiul esoteric, în cadrul căreia Cabala ocupă un loc central.

TEMPLUL HOLOCAUSTULUI

Yad Vashem din Ierusalim, institutul pentru comemorarea martirilor holocaustului, a editat în ultimii ani mai multe cărți consacrate perioadei naziste.

Începînd din anul 1953, cînd a luat ființă, acest institut a publicat patru categorii de lucrări: culegeri de documente și studii științifice de cercetări, jurnale și memorii, expuneri despre comunități și antologii, toate scrise în ebraică, cu traduceri în diferite limbi. Institutul editează un „Anuar de studii asupra holocaustului”, care apare în ebraică și engleză.

Yad Vashem a scos pînă acum peste 60 de volume. Alte cîteva lucrări sînt în curs de elaborare. Una dintre lucrările editate este „Jurnal din ghetto-ul Varșoviei” de Adam Czerniakov. Transcrierea manuscrisului a durat doi ani, iar rezultatul constituie o importantă contribuție la lunga listă a scrierilor despre holocaust.

O carte în curs de pregătire este o enciclopedie a comunităților, cuprinzînd descrierea vieții a 6 500 obști europene distruse.

O ACTIVITATE UTILĂ

La Geneva a avut loc sesiunea jubiliară a Asociației pentru apropierea între creștini și evrei consacrată împlinirii a 25 de ani de activitate. În cadrul asociației, personalități ale vieții religioase și sociale, evrei și creștini,

colaborează în vederea răspîndirii ideilor umaniste, de mai bună cunoaștere și stimă reciprocă.

GENERAȚIA URMĂTOARE

Ultima lucrare a lui Elie Wiesel, „Generația următoare”, a apărut recent în traducere engleză. Titlul cărții exprimă sugestiv conținutul ei: poziția generației următoare holocaustului.

VESTIGII ALE UNUI TRECUT BOGAT

În localitatea Hervas Saceres de lângă Toledo au fost identificate un număr de obiecte de cult ce au aparținut obștei evreiești care a existat aici pînă în cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea. După cum se știe, în anul 1492 evreii din Spania au părăsit țara ca urmare a decretului semnat de Ferdinand și Isabela.

ZIAR FESTIV

La Buenos Aires a apărut numărul 100 al ziarului evreiesc „Semanatorio Israelita”, editat de comunitatea din a-

cest mare oraș. În Argentina trăiesc 475 000 evrei.

TEATRU STABIL IDIȘ LA NEW YORK

Un comitet alcătuit din personalități ale vieții culturale,

prezidat de scriitorul B. Z. Goldberg, ginerele lui Salom Alehem, a luat inițiativa creării unui teatru idiş stabil la New York. Noul teatru, care va reprezenta lucrări ale dramaturgiei idiş din repertoriul celei internaționale, va fi condus de actrița Ida Kaminska.

VECHIMEA ORAȘULUI NAZERETH

Săpături arheologice efectuate în ultima vreme în orașul Nazereth (Nazaret) din Galil arată că așezarea era populată cu o mie de ani înaintea erei noastre. Au fost scoase la lumină obiecte de ceramică din epoca Judecătorilor, precum și cîteva recipiente cu grâu. Orașul nu este amintit în Biblie, în schimb numele său apare în Talmud.

OBȘTEA DIN VENEZUELA

Primii imigranți evrei au debarcat în Venezuela prin secolul al XVI-lea și s-au stabilit în orașul Coro. Ei erau originari din Spania și Portugalia, țări pe care fuseseră nevoiți a le părăsi din pricina Inchiziției. Atrăși de declarația lui Bolivar, că în Venezuela nu va fi îngăduit nici un fel de discriminare religioasă sau rasială, sefarzi au venit să-și clădească aici un nou cămin. Prin secolul al XIX-lea li s-au adăugat evreii din centrul și răsăritul Europei.

În prezent, comunitatea evreiască din Venezuela numără 12 000 de evrei.

...ȘI DIN TRINIDAD

Istoria obștei din Trinidad este strîns legată de cea a comunităților de pe insulele învecinate — Jamaica și Barbados. Evreii care au debarcat aici proveneau din Brazilia, țară pe care portughezii o recuceriseră de la olandezi, în anul 1654, introducînd și acolo legile Inchiziției. La Tri-

nidad se mai poate vedea și azi un mic cimitir mozaic din acea perioadă. În perioada celui de al doilea război mondial, au aflat aici azil vremelnice cîteva sute de familii de refugiați din Germania. Cei mai mulți dintre noii veniți au rămas aici doar pînă la sfîrșitul războiului.

La Trinidad trăiesc astăzi 150 de evrei. În cartea recent apărută, „Evreii în America

latină”, Jacob Beller descrie viața acestei mici comunități, adăugînd că a asistat la un serviciu divin de vineri seara într-o mică sinagogă de pe insulă.

AUSCHWITZ—HIROȘIMA

În Japonia a fost constituit de mai mult timp Comitetul Hiroșima-Auschwitz ce-și propune să mențină trează în conștiința opiniei publice amintirea tragediei fără precedent pe care o simbolizează cele două denumiri. Comitetul a hotărît să trimită în luna august o delegație spre a vizita muzeul ce funcționează pe locul fostului lagăr nazist. Delegația va căuta să obțină cu titlu de împrumut expozate din acest muzeu spre a fi prezentate în cadrul unei expoziții în orașele Tokio, Nagasaki, Osaka și Hiroșima.

COLOCVIU LA PARIS

La Paris și-a desfășurat lucrările cel de-al doilea Colocviu european consacrat problemelor actuale ale vieții comunităților evreiești. Manifestarea a fost organizată sub auspiciile revistei „European Judaism” cu participarea unor personalități evreiești din Anglia, Franța, Belgia etc.

Elemente ale limbii idiş acum o mie de ani

(Urmare din pag. a V-a)

oarece ei s-au ocupat doar de limba actuală, cînd litera respectivă și-a pierdut funcția inițială. În fapt, ea reprezintă un rudiment al influenței dialectului Hoch-deutsch.

Awe-Laleman consideră că istoria limbii idiş începe cu o mie de ani înainte de perioada stabilită de Zunz. Spre deosebire de părerea generală, acceptată atît de cercetătorii evrei cit și neevrei Awe-Laleman caută urme ale limbii idiş nu numai în Mittel-Hoch-deutsch (1100—1500), ci și în vechiul Hoch-deutsch. (750—1100). „Cu o exactitate uimitoare — scrie el — s-au păstrat în limba idiş toate cuvintele acestor dialecte. De aceea limba idiş prezintă mare interes pentru germaniși”.

Awe-Laleman atrage atenția și asupra unui fenomen contrar. „Nu puține cuvinte idiş — scrie el — au pătruns în limba germană; uneori pare ca și cum aceste cuvinte ar fi de origine germană”.

Awe-Laleman aduce un mare număr de exemplificări din literatura idiş, printre care fragmente din „Povestirea minunată a lui Eulenspiegel”. Pe coperta acestei cărți se arată că ea a fost tipărită în „anul în care

berea a fost ieltină”. Prezintă interes și faptul că antologia este tipărită cu caractere diferite (pătrate, în scrierea Rași etc), conținînd numeroase note explicative, istorico-filologice.

De o valoare specială este dicționarul care include aproximativ opt mii cuvinte ebraice și arameice, intrate în circuitul limbii idiş.

Opera lui Awe-Laleman a fost deosebit de bine primită în cercurile de specialitate evreiești. Savantul Nahum Stiff a scris despre el: „Awe-Laleman este poate ultimul dintre erudiții germani care au cunoscut și studiat limba idiş. Indiferent de poziția ce o putem avea față de ipotezele sale discutabile cu privire la vocalisme, nu se poate să nu admiri ce mult a făcut acest bărbat pentru gramatica idiş, la ce înălțime a ridicat studiul filologic”.

Evident, multe din generalizările lui Awe-Laleman sînt azi perimate. Independent de aceasta, bogatul fond lexical cuprins în cele două volume ale sale, care însumează peste 800 de pagini, își păstrează întreaga sa valoare.

L. PODRIACIC

דרייסיק יאָר פונעם פאשיסטישן פאָרראָם אין יאס

(המשך פון זייט 8)

היינען. מ'ר האָבן רעם חוב: לבי אינערע קרושים נישט נאָר זיי סוכר צו זיין, נאָר אויך צו נערעכען די הארבע לעקעצער פון רעד געשיכע. מ'ר רארען נערעכען און רער פאזיס, סיי אנשער וועלכע פאָרס ער ווידער אויפ-צולעבן, און א מייסע-עסער. פאר יעדן מעסטן וואָס האָט ליב ראָס לעבן די יאָר, ראָס ליבט.

אך אנדערע פלאַעטע, סאָר זיך נישט געזענען קיין אָרט פאר די פּינענערע כוחות פון האס, פון גוואלד. כדי די וועלט זאל זיין פאר אלע מענטשן, כדי יעדער מענטש זאל זיין פאר אן איד, זיך ווילן שפּאַרן אָרער נאָר, זאָל זיין קאָנען פרייע און מענטשערע זיין נלעט. דרוקן פאָר-ליב, מיט פאָרשכערע גענעריקע וועגן-שפּאַרן, מיט אַ שטאַנדיקע גאָנגע-פאראַכטן, און גוימיק און אלע פענסטן פון נובל ווילן זאָלן זיין פאראייניגט אין זייער ווילן צו לעבן ווי מענטשן.

אין אַז רעם פאָ: און וועלכע פּעס לאָסן און א נאָר אויפ'ע שרייער-רע-רינגענגען, דער אָנערק פון אַרומגעבונגען ערשטע-אויפ'לעבנס, דרוקן מיר נאָ-אפאל ארום אוינער אנט-שלאָסן מיט צולעבן ווי פרייע און זייריקע ביגער פון רעם לאָר, פון זיין געברייטע פּעסאַליטיעטן רעזשים וואָס האָט אונדז פארייבער די באַרינגענע צוריקצולויפן אונדערע הייסען, צו רערעצן אונדערע קינדער אין נייסם פון רעכעסע פאר די איי-ביקע אונדערטאלען און זייערע קולטור-אזערות.

מיט רעכעסע, אין א פּעסעטי-פולע שיסמונג, און אויסגעהערט נעוואָרן די רערע פון רב הכולל, ר' רוד משה ריון, נאָר אַ איבערלעב-פון דער רוחניות-ליב-שיכע פון דער יאסער יידי-שעה פון רב הכולל, וואָס האָט גע-האט אלס מנהיגים חשובע רבנים, וואָס האָט ארויס-געבן אויפ'ע אַנזעענע פּע-זעלעכקייטן און אלע מענטש-קייט-געבן, האָט דער רב-הכולל אונטער-געשטרעבן די באַרינגענע וועלכע האָבן נאָר געזען דער-פּעסאַליטיעטן פון יאָר 1941. זיין פאָרשטער זאָמען און פאָרטייט ענדער, פון די פּעסערע כחות וואָס האָבן געפירט קע רעם האס צווישן מענטשן, רעם אומע שטוי און העצע צווישן די ברייטע, געמענדיק אלס פרעכעסע די ראסע, די שפּאַר אָדער די אומנה, רעד פאשויס האָט רערפירט ביי שטען אָפּ די העצע און איר הייפליקייט געזענען פון אונדער 1941. שילדערנדיק די נהיג-פּעסע-נעם פון זייער רעוואַלע נלעבן און פּעס, האָבן רעד די הכולל ארויס-געהאָר און די נאָ-בלע און הומאניטישע מא-ניפעסירונגען וועלכע האָבן איר און זענען געפּעסע-צייטן נישט געשען. דער

רעדער האָט רעמאָנט די פרוי וויאָרטיק אַראַרש, וועלכע האָט אין ראַסנער יאָנאָזאל גענעבן וואסער און שווייזן.

די אָנוועזענע האָבן באערט די קרבנות פון יאסער פאָ-נראָס מיט א מינוט שטי-ל-שווייזן.

אומפארגעסלעך וויגעשריי

(המשך פון זייט 11)

די שינע וועלט

קונסט, און וויסנשאַפֿט ווי אין האנטערק, אין פּסחא ווי אין אינרוסטריע, באַרייכערט די שפּאַט מיט זייער נענעדיק. מאַלאַס און אַרבעטס פּעקייט לאַזט הכלל. די אַרבעטס-אָנזעצן וואָס כאַי ראַפּעטערייזער ראָס נאָמנאָליעט און צעלער-לע-כע רומענישע פּאַלס, האָט געוואָס הי אוי אַרומצוריינלען מיט ליבער די פּאַליטיקע, פּרייע און פּאַפּולערע יידישע באַפֿעלערונג, חעל-כע האָט נישט געוואָסלעוועט קיין שום מי פאָרן נליקס-נועם כלל. הונדערטער יאָרן האָבן גע'עכט צוואַסען ראָ אין אין אוויזיל פּאַל-ראַווייטע שפּאַט אין שפּאַלער. רומענער און ייִדן פאַרבּרינגער אין פּריידן און ליידין. מיר האָבן געוויינט אייניגע און די צייטן ווען ראָס לאַנד איז געווען פאַרבאַט און פאַר-קעכט, מיר האָבן זיך געפרייט אייניגע ווען ס'פּלעג רערשיינען א שפּאַרל פון ליבט אויך רעם אַרזויאָנס פון רעם אַרזויאָנס לאַנד. די נרויסמישיקע באַדייטונגס-באַוועגונגען פונעם אַרבעטנדיקן פּאַלס, האָבן געצילט אין זייערע רייטע, צווישן די געכטע זען פונעם רומענישן פּאַלס, איר קינדער פון זען זייערע באַפֿעל-קערונג, וועלכע האָבן געליכטן, געבלאָטיגט און געזען געשפּאַרן אין תּפּיחות אָדער אין לאַעטע, פאַר די עקוועטע פּלאַנען, צו אויף די וועלטען זאָלן מיר רערמאַנען פון דער לאַנד-נער שורה העלרן און אַרזוינער פון דער רומענישער אַרבעטערשאַפֿט? זאָלן מיר דער-פּאַנען מאַסס וועקלער, רעם דאָקטאָר אַר-טעאָרי, דעם דאָקטאָר זעלערע?

שפּעט ישראָל' ראָס און אַרזוינער מיט וועלכען אַז די נישמות - און באַנאָר מיט זיי אוויזיל אנדערע מיליאָנען נישמות-וועלן אונדז צום אַקטיוו, דער אויסרוק פאַר-לאַנגט פון אונדז מיר זאָלן נישט מיר ווערן און אונדערע קאַפּען ביי רעד לעכערע פון די געבליקע רעכענער וועל באַקומען זיין שפּאַר, ביי די געפאַר פון נייע מלחמות וועט איר גאַנצען פאַרשיינדן. דער רוף - שפּע ישראָל - הייסט אונדז פאַרזיינן אונדערע באַמינע-נען אייניגען מיט די וואָס האָבן און רעם לאַנד אויסנערשין דאָס ווילד-נאַז פון אַיי-נישעמיסיוס און ראַפּאָהאַס און בלעך דאָ א נליקלע לעבן פאַר אַזע בירגער אָן שום הי-לוח פון זייער נאַציע-פּאַליטיקע אָדער רעליגיע. וויס באַפֿעל אונדז וואָר צו זיין לנבי אלע רייזן פון די וואָס גרייטן צו נייע פּאַסן-קבוצים, רעם פּאַל פון וועלכע פאַרשעס, ער פאַרלאַנגט פון אונדז מיר זאָלן זיך אַנשליסן צו דער אויסבאָוואַרער סתּה פון די וואָס קעמען אז דער שפּאַט און הערשן איבער נאָר רעוועלט. איצט, נאָר 30 יאָר פון, זייענעם זונטיק, האַלטן מיר פאַר אַזוב פון אונדערע נעטיקן, אויסצורייקן אונדערע סיפע אַנזעענע אונדערע אַרזוינער פּאַליטיקע פּאַר-פּעסאַליטיעטן רומעניש, וועלכע האָט בא-שפּאַט די פאַרבעכער, האָט געשאַפּן בא-דינגונגען און די שאַרית פון, זעכעכט געזעלשאַפֿט פון יאָס און פונעם גאַנצען לאַנד זאָל זיך קאָנען אַנטוויקלען אין א פּריי לעבן, נלייב-באַרעכטיקט מיט די אַרבעט בירגער, ניש אַנדז רעליגיעזע פּרייזייט, ווייזט אַרויס פּולע פאַרשיסענדיקע פאַר די נרויסע פּראָפּאַלעסען וואָס די מלחמה-יאָרן און די פאַשיסטישע רייזות האָבן געשאַפּן ביי דער יידישער בא-פעלערונג און און א פּעכטע נאַראַטישע פאַר אונדערע צוגונסט, אויף וועלכער ס'לויפערן שוין נישט קיין סכּנת.

מיר זענען און בלייבן פרייע בירגער פון דער ראַזויקער רעפּובליק, הייל צווישן אירע פאַרזיינע צילן איז אונדז פאַרשריבן, די פאַרוואַרלעכונג פון רעם פּרינציפּ פון נערעכטי-קייט און נלייבטיקע צווישן מענטשן און געל-קער, ווייל אירע מנהיגים האָבן געליטן און געקעמפט פאַרן שפּאַטן שוועדער נאַציאָנאַל-לע, רעליגיעזע אַדער ראַסן-געדרייטנאָטיקע, ווייל נאָר אונזער דער אַנזינגונג פון אזע ווען זייס, וועלן די שפּאַט צו חתּה פונעם פאַ-זיזם און איינטיקע סינס, קיינמאָל נישט מער קאָנען א פּאַרזייבן רעם קאַפּ.

א: אומפאַרנעלע ייגעשריי... רעם ווייגעשריי זיך צו ריק סימבאָליק יאָר שפּאַט רעם הייל. עס פאַרמט אָן ביי די מיינען פון כּכא העב, וו עס דריינגען אויך די פּלאַטע-דיקע תּפּיחות וואָס רייסן זיך אַרויס פון די פּינענישן פון אינדערע העלצער. און בעט העדוּש ברוך הוא ער זאל זיך פּרעסן זיין און מיט זיין נאָרד אַרזוינער וועלכע מיט רעם "אַס און פאַר איר די העב-ספּע שפּערכונג - מיט שלום.

מיונמער הערצער אַרומנערסין איין ווייגע-שריי: "ס'איז געווען א נעשריי נאָר רעם וואָס דער בורא העולס האָט געשענעט פאַר אלע באַשעפּענישן וועלכע ער האָט צום לעבן גע-בראַכט: וואָסער! לופט! דאָס איז רעם וויי-געשריי וואָס לאָזט זיך נישט פאַררעסן."

די שפּאַט און וויינער! די הונדן העלן זיך נישט פאַרהיילן, די בוישע וועט נישט פאַרהאַטן ווערן אויב מיר העלן פרוון פאַרשפּאַצן אונדערע אויערן צו רעם ווייגעשריי וואָס האָט זיך געלאָזט הערן אף רעד וועלכע צוריק מיט 30 יאָר. קור הלושה. רעם ווייגעשריי ברענגט נישט מיט זיך אַקצענטן פון יאָזש. די צען פּיונעס, אָדער עלף פּיונעס, אָדער סעך, וואָס האָבן מיט דעם ווייגעשריי זיך געווענדיק צום לעצטן פּאַל צו דער וועלט, האָבן נישט פּיטל געמאַכט נישט מיט דער ווייגעשריי, קייל מיט די רעד בוישע צעטע געוויס, דאָס קען מיר רעגירערע זיכע, די יידישע פּעסאַליטיעטן פאַר דער אומנערעכטיקע וואָס מיר האָבן גענעבן דעם לעצטן קרעכטן פון די מאַרטיקער, און ווייט נישט קיין אַפּאַרטיקלע פאַר דער אומנערעכטיקייט. די נאָר אַלע וואָסער יידישע קהילה, האָט זיך באַשט פאַרדינט דעם שם אלס אן, ער וואָס בייזאַרע, וואָס זיין געברענגט און איריזשערישע וועלט, אומגעוויסן ווי אַרומגעוויסן. מיר רערמאַנען דעם רבני יעקב מאיר עראָיאָ (רעבי), רעם מעריקער פונעם פּאַרעווישן פירשליכען הויף, וועלכן יוסף שלמה דעל סערינאָ פון אַרזוינער באַשרייבט אין זיין רייזע-בוך, און ער האָט געלעבט אין יאָר 1620 בתּור א נרויסער קהילה אין דער פאַרזיינענער שפּאַט יאָס.

מיר רערמאַנען די פּראַנזשע נעשפּאַט פּינעם סאַר טרער, "על קדוּש ה'!" די נתן האַנאווער, וועלכע איז גלייך די באַשטימט געהאַרן פון השמים אַנצופירן מיט דער ראַזויקער קהילה, ווו ער האָט פאַר-נומען די כּכא הרבנות צווישן די יאָרן 1660-1670. דאָ האָט ער אָנגעשריבן די דערשי-טערדיקע קינות, "שערי ציון", וועלכע ס'האָבן פון רעמ'ס אָן געפלייסערט אומפאַ-זיקע קרושים.

לאָזיר אייניגעם אַפּרייזיקן רעם נאָר און די אוראַלע טעכנות, און מיר וועלן נעמען די אויפשריפטן וואָס רערמאַנען דאָס לעבן פון נרויסע תּלמיד-חכמים וועלכע זענען דאָ מיר אָדער פינף הונדערט יאָר. לאָזיר אריינקוקן אין די אַלמט קאָמפּאָזער, און מיר וועלן זיך רערזויסן פון רבני מתחיה פון לירא וועל-כע רעם האָט פון געלעבט ביים אַנהייב פונעם 18-טן יאָרהונדערט, פונעם ערשטן חכם-באַשא פון סאַלזבורג, רבי בעלזא חכון, רעד זון פון רבי נתנאל פראנקפורטער, צווישן וועמענס רירעסעט נאָכפאלגער איר האָב אונדז רעם כבוד זיך צו ציילן. לאָזיר אייניגעם אריינגיין ווי ער וועט זאָגן ערות - תּולת בית-המדרש וויכוח - ווי די אַפּאַרטיקע צייטן, וו ס'געווען זיך נאָר די כּכא הרבנות פון רבי אברהם יהושע העשל 5' (דער אפּפער רב). ער האָט געווען רב אין יאָס אונדער 1800 און ס'האָט אים מיט רעכט אָנגערופן, "אָהב ישראל", אזוי ווי ער האָט אונדז א נאָמען געגעבן זיין ספּר.

עיר, וואָס בייזאַרע" איז געווען יאָס נישט נאָר פאַרן רעליגיעזן לעבן, נאָר אויך פאַר דער וועלטלעכער יידישער קולטור, וועלכע האָט געפונען דאָ אין דער שפּאַט פון רומע-נישער קולטור פון פּעזיע און קונסט, און רע-כענסט אָרט פאַר איר אַנטוויקלונג. איז דאָ נישט געווען רעם וויינעלע פונעם יידישן שפּאַ-טער פון דער נאָרער וועלט? באַנענעט אונדז נישט דאָ רעד שפּאַט פונעם נרויסן נאָלר-פאַרן, וועלכע האָט דאָ אין יאָס, אין פּאַ-טול ווערער? גענדיגעט ער ערשטע יידישע פּראָפּעסאַנעלע טרופּען? האָבן דאָ נישט גע-לעבט און געשאַפּן הלל כּהנה, באַראָן וואָר-דערג, רר, יעקב ניעמאָווער, געווענער די הכולל פון רומעניע, רר, קאַפּעל ליפּע, רר, שווערמאַן ראָזיאָן, און אויפ'ע אַנדערע באַנענדיקע פּאַרזיינער פון אונדער געראַנק און געפליז?

אומפּעלדער איז די נאַלעריע פון די נרוי-סע יידישע נעשפּאַטן וועלכע האָבן אויף אַלע פעסטיקייטס-געבויש, אין קולטור ווי אין

מיר זענען און בלייבן פרייע בירגער פון דער ראַזויקער רעפּובליק, הייל צווישן אירע פאַרזיינע צילן איז אונדז פאַרשריבן, די פאַרוואַרלעכונג פון רעם פּרינציפּ פון נערעכטי-קייט און נלייבטיקע צווישן מענטשן און געל-קער, ווייל אירע מנהיגים האָבן געליטן און געקעמפט פאַרן שפּאַטן שוועדער נאַציאָנאַל-לע, רעליגיעזע אַדער ראַסן-געדרייטנאָטיקע, ווייל נאָר אונזער דער אַנזינגונג פון אזע ווען זייס, וועלן די שפּאַט צו חתּה פונעם פאַ-זיזם און איינטיקע סינס, קיינמאָל נישט מער קאָנען א פּאַרזייבן רעם קאַפּ.

א: אומפאַרנעלע ייגעשריי... רעם ווייגעשריי זיך צו ריק סימבאָליק יאָר שפּאַט רעם הייל. עס פאַרמט אָן ביי די מיינען פון כּכא העב, וו עס דריינגען אויך די פּלאַטע-דיקע תּפּיחות וואָס רייסן זיך אַרויס פון די פּינענישן פון אינדערע העלצער. און בעט העדוּש ברוך הוא ער זאל זיך פּרעסן זיין און מיט זיין נאָרד אַרזוינער וועלכע מיט רעם "אַס און פאַר איר די העב-ספּע שפּערכונג - מיט שלום.

מיר זענען און בלייבן פרייע בירגער פון דער ראַזויקער רעפּובליק, הייל צווישן אירע פאַרזיינע צילן איז אונדז פאַרשריבן, די פאַרוואַרלעכונג פון רעם פּרינציפּ פון נערעכטי-קייט און נלייבטיקע צווישן מענטשן און געל-קער, ווייל אירע מנהיגים האָבן געליטן און געקעמפט פאַרן שפּאַטן שוועדער נאַציאָנאַל-לע, רעליגיעזע אַדער ראַסן-געדרייטנאָטיקע, ווייל נאָר אונזער דער אַנזינגונג פון אזע ווען זייס, וועלן די שפּאַט צו חתּה פונעם פאַ-זיזם און איינטיקע סינס, קיינמאָל נישט מער קאָנען א פּאַרזייבן רעם קאַפּ.

א: אומפאַרנעלע ייגעשריי... רעם ווייגעשריי זיך צו ריק סימבאָליק יאָר שפּאַט רעם הייל. עס פאַרמט אָן ביי די מיינען פון כּכא העב, וו עס דריינגען אויך די פּלאַטע-דיקע תּפּיחות וואָס רייסן זיך אַרויס פון די פּינענישן פון אינדערע העלצער. און בעט העדוּש ברוך הוא ער זאל זיך פּרעסן זיין און מיט זיין נאָרד אַרזוינער וועלכע מיט רעם "אַס און פאַר איר די העב-ספּע שפּערכונג - מיט שלום.

מיר זענען און בלייבן פרייע בירגער פון דער ראַזויקער רעפּובליק, הייל צווישן אירע פאַרזיינע צילן איז אונדז פאַרשריבן, די פאַרוואַרלעכונג פון רעם פּרינציפּ פון נערעכטי-קייט און נלייבטיקע צווישן מענטשן און געל-קער, ווייל אירע מנהיגים האָבן געליטן און געקעמפט פאַרן שפּאַטן שוועדער נאַציאָנאַל-לע, רעליגיעזע אַדער ראַסן-געדרייטנאָטיקע, ווייל נאָר אונזער דער אַנזינגונג פון אזע ווען זייס, וועלן די שפּאַט צו חתּה פונעם פאַ-זיזם און איינטיקע סינס, קיינמאָל נישט מער קאָנען א פּאַרזייבן רעם קאַפּ.

א: אומפאַרנעלע ייגעשריי... רעם ווייגעשריי זיך צו ריק סימבאָליק יאָר שפּאַט רעם הייל. עס פאַרמט אָן ביי די מיינען פון כּכא העב, וו עס דריינגען אויך די פּלאַטע-דיקע תּפּיחות וואָס רייסן זיך אַרויס פון די פּינענישן פון אינדערע העלצער. און בעט העדוּש ברוך הוא ער זאל זיך פּרעסן זיין און מיט זיין נאָרד אַרזוינער וועלכע מיט רעם "אַס און פאַר איר די העב-ספּע שפּערכונג - מיט שלום.

מיר זענען און בלייבן פרייע בירגער פון דער ראַזויקער רעפּובליק, הייל צווישן אירע פאַרזיינע צילן איז אונדז פאַרשריבן, די פאַרוואַרלעכונג פון רעם פּרינציפּ פון נערעכטי-קייט און נלייבטיקע צווישן מענטשן און געל-קער, ווייל אירע מנהיגים האָבן געליטן און געקעמפט פאַרן שפּאַטן שוועדער נאַציאָנאַל-לע, רעליגיעזע אַדער ראַסן-געדרייטנאָטיקע, ווייל נאָר אונזער דער אַנזינגונג פון אזע ווען זייס, וועלן די שפּאַט צו חתּה פונעם פאַ-זיזם און איינטיקע סינס, קיינמאָל נישט מער קאָנען א פּאַרזייבן רעם קאַפּ.

א: אומפאַרנעלע ייגעשריי... רעם ווייגעשריי זיך צו ריק סימבאָליק יאָר שפּאַט רעם הייל. עס פאַרמט אָן ביי די מיינען פון כּכא העב, וו עס דריינגען אויך די פּלאַטע-דיקע תּפּיחות וואָס רייסן זיך אַרויס פון די פּינענישן פון אינדערע העלצער. און בעט העדוּש ברוך הוא ער זאל זיך פּרעסן זיין און מיט זיין נאָרד אַרזוינער וועלכע מיט רעם "אַס און פאַר איר די העב-ספּע שפּערכונג - מיט שלום.

א: אומפאַרנעלע ייגעשריי... רעם ווייגעשריי זיך צו ריק סימבאָליק יאָר שפּאַט רעם הייל. עס פאַרמט אָן ביי די מיינען פון כּכא העב, וו עס דריינגען אויך די פּלאַטע-דיקע תּפּיחות וואָס רייסן זיך אַרויס פון די פּינענישן פון אינדערע העלצער. און בעט העדוּש ברוך הוא ער זאל זיך פּרעסן זיין און מיט זיין נאָרד אַרזוינער וועלכע מיט רעם "אַס און פאַר איר די העב-ספּע שפּערכונג - מיט שלום.

אין ניכר רערשיינט רעד

לוה תשל"ב 5732

דער לוח אנטהאלט א ריזיק מאטריאל, אף די ברכים, יידיש און רוב מעניש, די סיכות מיט די מנהגים און אלע ימים טובים און סוף די חייב. טיקסט טעג פון יאר. דער לוח אנטהאלט נאָר: די וויכטיקסטע יידישע תּפּילות - מאַמליים פון אונדערע חכמים ו"ל - חסידישן שפּאַקלער און בילדער. מיט באַשטעלונגען זיך ווענדן: Federația Comunității Evreiești str. Sfânta Vineri 9, București, cont B.N.R. 49.8.01.00, Sector IV

פרמיו 2 לוי

פרשת

של היהדות הדתית הרומנית

ב"בוקרשט
מספר 256
ח' תמוז תשל"א

דברי תורה מחכמי רומניא וגאוניה

ליקום

באת הרב יצחק מאיר מארילוס

לפרשת פנחס

סח כתיב לסעלה וירא פיוטו ופירושו חז"ל (סנהדרין ר"ז פ"ב).

ראה מעשה ונזכר הלכה וכמך ליה סינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן (סם) לפי שהיו השבטים מכונים אותו הראייתם בן מוסי וה שפיטם אבי אכו עגלים לעבודה וזה והרג נשיא שבט ישראל לסיכך בא הכתוב ויחטו אחר אהרן ויש להקשות מה ויביל החיטום אם הרג כיון ואם ב"ין הרגו לא יביל עגלוחו כש- כיל שחטו בן מוסי ויהבאר על מי פה שהזכירו בכתיב קודש ער פנח צרף ליהר שלא לפגוע האדם עתיד לצאת ממנו ענין סוכ דונמא לתל אצמם לא תהיו בעבדתי אהשתא אפילו מברא ביסא לברא סכא דלא יריעא מאי זרעא נטיק מניעא (כתובות נ"ג) ועל פי זה יס לתת טעם על מה שנתעצל שמה בהריגת זמרי אף שאמרו קנאי לעיני משה" ומי קנאי יותר ממנו שהרג את הכזרי, אלא כלפי מה שכתבתי בכתיב הקודש

רב האי גאון

על כל הצבור אשר הכיר אותו כגדול בתורה. רב האי השפיע על דורו בכל תפוצות ישראל, עד אשר אמרו עליו, כי הוא הרביץ תורה בישראל יותר מכל הגאונים.

הוא השיב מאות תשובות בקלה לשאלות שנתגלו אליו מכל ארצות הנגלה. תשובותיו נתקבלו כהלכה פסיקה בכל עם ישראל; בקרם ובגערב, בספרד ובצרפת.

רב האי נפטר אחרי תקופת קהנה בטאונות של כמעט 10 שנה כשהיה כבר קרוב לגיל של מאה שנה.

אחרי פטירתו של רב האי, גדלה בקבל להיות מרפו היהדות העולמית, וראשי השיבות אחרי לא השפיעו הרבה על הנגלה. בכיוון האקדמי נחשב רב האי לגאון האחרון.

אחרי פטירתו של רב האי הקשיכו חכמי התורה בספרד ובצרפת את מלאכתם וכל גאוני בקל שנספקה.

(ההרגום בעמוד 4)

ידיעות

בחיפה יצא לאור עבודה חנונית של הרב 1919 ואסתר מארק הספרות האידית ב- רומניא מבראשית עד 1968. העבודה התשי- עית הזאת היא גיב' ליוגרפיה מבחרה מרפ' שט (א-על-פ-י-ט) שאינו משתמש כל החומר ה- ידוע מן העבודה ה- שנית 1970 קריית "רפ" הוא מביא עני' נוס חזשים, אפיונים אחדים הם נפשיים ובלתי מספיק פורשיים. החובר ראו לשבח ולישר כוח על העבודה שהוציא לפועל בגיל של שבעים וחזומש שנה.

הרב יצחק קונסטאדט ראדוויטץ **לפרשת מטעי** ויטעו חרפדים ויחזו בחובר סיניי (בסדר לנ- ט"ו).

מכלתא ומדרש תנחומא אח- רים אמרים אין פרידים אלא רפיון ידים לפי שרמז ישראל י- דיהם מן התורה בא השונא וה- לשון רפיון ידים אל עסק התורה ונראה לו הדנה מדרך העולם שכאדם שאל כלכלום הכירו את משיטת לו ידו וקורא לו לשלום על דרך הכתוב, כל העמים תקעו כף (תהלים מ"ז- ב) רש"י.

התערבו יחד זה ביה' נמצא הושתת היד הוא מורה על שולם וההיפוך היינו רפיון ידים רצוני לומר מניעת הושתת היד הוא מורה על מחלוקת עם ושלום וי- דוע מדרך בעלי מחלוקת כי כל הקדושה לראות באכזע כי אך אתה הצדק ומתאמץ תמיד למצוא ראייה וסמך לשיטתו ולרעיונותיו בתורה וזה כלותם מאמרם של ידיהם שהיה פירוד בנייהם וכל אחי מצא סמך מן התורה כי דרכו ישראל כמו שמפרישין מאמרם זיל- כמסכת חולין המן מן ה- תורה מנין (חולין קלט) היינו אף להיות כהמן ישנם מביאים ראיה מן התורה וידוע כי כל מחלוקת המא ברורא דאיה כי אם לא יתגאה של חברו לא יתרעם עליו ואם יקניטתו יחול לו מיד ולא יבא ליד מחלוקת ואדם המושך ידו מן המחלוקת יש בו מידת ענינות וחיל דרשו סוה ה' לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקיבה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני" רש"י ד"ה מדעת קונו. לאהוב את הנמיכות" הרי כי ההר סיני אינו סמל עלונו וזה פרמנו אלא משה מפרשים עם הרחיקו עצמם ממידת זו של רפיון ידים ויחזו בסניני חנה בלבם מידת גישה ילמד מה סיני מידת ענינה.

הרב דוד מאקסאוויטש נאטור

לפרשת מטות

יודבר טהור אל ראשי וי- חסות - זה חובר אשר צוה הטם (בסדר ל"ב"ב).

הכתוב יש לפרש בדרך רמז כי לא המדרש היא עיקר אלא ה- מעשה ועיקר הלימוד של הרב לערותו לא יהיה על ידי דיבורו בלבד כי אם מעשיו ויהיה וי- הירו זהו עיקר הלימוד שממנו ידאו וכן יעשו כמו שפיטתי שחראה הקיבה למשה את המנו- דה באבעב שעל ימי מעשה אצ- בעותיו בפעולות טובות בזה י- יר על כל העם לעשות גם הם כמוהו וזהו רמז הכתוב וידבר אל ראשי המטות אלו המורים והחכמים שיאמרו להם חדשים לבקרים כדת מה לעשות אבל בתנאי זה הרב אשר צוה ד' יבוא מורה לערותו אשר הקדש כל עתותיו ורגעיו ל'הוא יוהר לא יחל דבריו, שהוא לא יעשה את דבריו חולין כי אם ככל ה-

על ראשי-התיבות, נ"י

ירוע כי במכתבים, מ-ס- מכים, שאלות ותשובות כתו- בים עברית נוהגים להוסיף, לשמות האנשים להם מוספים כתבים אלה, את ראשי-התי- בות, נ"י, שפירושו: נרו יאיר. לפי המקובל, הכונה היא לנר החיים, ונטריוקון זה סמכו, במכתבנות הכתובים "שיהיה" או "שליש" א", (שי- חיה לאורך ימים טובים אמן. ולפעמים מסיפים, "ס-סלה) את הברכה של האדם, אלו מכוון הכתב, ימשיך לחאיר, כלומר יאריך ימים.

אמנם מאז ומתמיד הקפו- הו חיהורים להזכיר ברכת חיים ארוכים בנקבם שמות האנשים היקרים להם כגון הורים, בנים, נדולים, רב"ם וכדומה. החסידים, למשל, כהעלותם את שם הרב, על שפתותיהם אמרים, הרב, שיחיה". אולם מהו המזור של "נרו יאיר"?

בכתב-העת, "ישורון", מביע ד"ר קמור את ההשערה כי ברכת זו כרוכה בנר יום כיפור, אשר לפי מהנה עתיק המספר ער היים ברוב הקהילות בעולם, מביא כל אחר אחרת גדול וקטן, בערב יום כיפור נר לכיית הכנסת על מת שירלק ביממה של יום סודי. על עתיקותו של מהנה זה מעידה העובדה כי כבייה פתאומית של הנר בעים כיפ- רים נחשבת כסופן רוע לבעל הנר. ואכן מספר החי"א (חיים יוסף דוד אוולאי - ש"ס והשמות החוליים. ה- חברים הם הרופאים: א.ב. סארטון, וסוקרט הלמן. הם מתארים באר פו צמוע ובמסחכים אחד מן הרמות של "בשעו עמדת-עם" הכרך הראשון נדפס שנית אחרי חזשים אחדים יוצא לאור השני ש- צא לאור, זה לא כבר, גם כן ראוי לשבח.

השנתון "זכור- נות" מי פיאסא-ראמאץ הוציא לאור מספר תנבת בעברית מתחזו ניאמץ.

בכתב-ע"ט, עיון באלקאנים" אסע טור פיע איון על אודות מספר עברית בספרית- המא ברורא דאיה" תחת חתימתם של ד- מא דראגאן וי. קארא.

400 כתבי יד העברית יחיה הבינים חוצנו במסגרת תערוכת מאורגנה על-ידי ה- ספריה עולמית ירושלים.

המרוכז לתבוע לדין את הפושעים הר- נאציים, שחשכנו בעיר לודוויגסבורג. הודיע שבטוח הסיבה יפסיק פעולות הסיבה היא: גיל המתקדמים של הפושעים וגם על העדים האפשריים.

באוקטובר 1944 המשפחה הגרמנית בלאוקא והאנס שטיק סקילו החביאו במרתף ביתם את המשפחה היהודי קוזמברג, בזה הם הצילו את חייהם של המשפחה היהודי. בעבור פעולתם משפחת שטיק קבלה, אוה הצ- סינות" מאת מחשלת וגרמני.

